

Maanpuolustuskorkeakoulu

*Olli Harinen
Anitta Hannola*

VARUSMIESTEN MAANPUOLUSTUSTAHTO 2010-LUVUN ALKUPUOLELLA

**Tutkimustuloksia puolustusvoimissa tehdyistä varusmiesten
loppukyselyistä**

Maanpuolustuskorkeakoulu

*Olli Harinen
Anitta Hannola*

VARUSMIESTEN MAANPUOLUSTUSTAHTO 2010-LUVUN ALKUPUOLELLA

**Tutkimustuloksia puolustusvoimissa tehdyistä varusmiesten
loppukyselyistä**

**Käyttäytymistieteiden
laitos**

**Julkaisusarja 1
Nro 2/2013**

© Maanpuolustuskorkeakoulu/Käyttätymistieteiden laitos

Taitto: Heidi Paananen / TKKK

ISBN 978-951-25-2481-5

ISBN PDF 978-951-25-2482-2

ISSN-L 1796-671X

ISSN 1796-671X (painettu)

ISSN 2242-5446 (verkkojulkaisu)

Juvenes Print Oy

Tampere

2013

Sisältö

Lukijalle.....	4
1. TUTKIMUKSEN TAUSTA JA TARKOITUS	6
2. MAANPUOLUSTUSTAHDON KÄSITE JA VARUSMIESTEN MAANPUOLUSTUSTAHDON MITTAAMINEN PUOLUSTUS- VOIMIEN TUTKIMUKSISSA	6
3. TUTKIMUSONGELMAT	11
4. TUTKIMUSMENETELMÄT JA TUTKIMUSAINEISTO	12
4.1. Tutkimusmenetelmät	12
4.2. Tutkimusaineisto	13
5. TULOKSET	17
5.1. Varusmiesten loppukyselyn kohdejoukon kuvaus.....	17
5.2. Pääkomponenttianalyysit summamuuttujien muodostamiseksi	21
5.3. Maanpuolustustahdon yleistaso ja trendi kokonaisaineistossa	28
5.4. Millä varusmiesten ryhmällä on huonoin maanpuolustustahto? Maanpuolustustahdon kannalta haasteellisimman varusmiesten ryhmän selvittäminen	31
5.5. Loppukyselyssä kartoitettujen asioiden yhteydet maanpuolustus- tahtoon 6 kk palvelevilla varusmiehillä.....	37
5.5.1. Ennen varusmiesaikaa vaikuttaneiden taustamuuttujien (siviilikoulutus, asuinpaikka, perheen varallisuustaso) yhteys maanpuolustustahtoon 6 kk palvelevilla varusmiehillä.....	38
5.5.2. Varusmiesajan kokemusten tilastolliset yhteydet maanpuolustustahtoon 6 kk palvelevilla	45
a) Korrelatiivinen analysointi.....	46
b) Regressioanalyysit.....	47
c) Polkuanalyysit.....	52
6. YHTEENVETO TULOKSISTA JA JOITAKIN TOIMENPIDE- EHDOTUKSIA	54
6.1. Yhteenvedoa tutkimustuloksista	54
6.2. Toimenpide-ehdotuksia	57
LÄHDEKIRJALLISUUS	59

Lukijalle

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää varusmiesten maanpuolustustahdon tasoa ja siihen yhteydessä olevia tekijöitä varusmiesten loppukyselyjen aineistojen pohjalta. Tutkimuksen empiirinen aineisto saatiin varusmiehille vuosina 2010–2011 järjestetyistä loppukyselyistä, joiden parissa tutkimusraportin molemmat kirjoittajat Anitta Hannola ja Olli Harinen ovat työskennelleet.

Puolustusvoimissa on järjestetty varusmiehiin kohdistettuja kyselyitä vaihtelevilla tavoilla jo 1970-luvun lopulta alkaen. Maanpuolustustahto on ollut kyselyissä selvitettävien asioiden joukossa alusta alkaen.

Suunnilleen nykymuotoiset jokaiselle kotiutuvalle saapumiserälle järjestettävät varusmieskyselyt käynnistettiin vuonna 2000. Varusmiehet antoivat vastauksensa optisesti luettaville lomakkeille ja tulostus tehtiin joukko-osastoissa Puolustusvoimien Koulutuksen Kehittämiskeskuksen kehittämällä JOTOS-järjestelmällä. Maanpuolustustahtoa mitattiin kolmella kysymyksellä, joista yksi oli myös Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan tutkimussissaan käyttämä ns. ”klassinen” maanpuolustustahtokysymys (väittämämuodossa) ”Jos Suomeen hyökätään, suomalaisten olisi puolustauduttava aseellisesti kaikissa tilanteissa, vaikka tulos näyttäisi epävarmalta.” Eräänä puutteena kyselyssä oli se, että tulokset valmistuivat usein joukko-osastoissa vasta varusmiesten kotiuduttua.

Keväällä 2010 loppukyselyn toteutustapaa uudistettiin seuraavasti:

- kysymyssarjaa päivitettiin maanpuolustustahdon mittaamisen, simputuksen ja eräiden muiden asioiden osalta.
- kysymyssarjaan lisättiin uusia taustamuuttujia, jotka koskivat mm. varusmiehen perheen varallisuutta, siviilikoulutusta, kotipaikan laatua ja siviilielämään liittyviä varusmiesajan ongelmia.
- vastaamiseen käytetään edelleen optisia lomakkeita kuten jo vuosina 2000–2009, mutta optisen luvun ja JOTOS-ohjelman kautta saatu ns. raakadata tuodaan nyt puolustusvoimien NetJotos -nimiseen kyselyjärjestelmään. NetJotos- kyselyjärjestelmä (tietokoneohjelma kysymyssarjoineen ja ohjeistuksineen) tuottaa automaattisesti graafiset ja muut tulosteet vastauksista jokaiselle organisaatiotasolle perusyksiköstä puolustushaaraan heti kyselyn jälkeen.
- jokainen perusyksikkö saa käyttöönsä oman perusyksikön tulokset esim. maanpuolustustahdon, palvelusmotivaation, simputuksen ja muiden mitattujen asioiden osalta. Perusyksikkö voi vertailla omia tuloksiaan jokaiseen muuhun joukko-osaston perusyksikköön, edellisen saapumiserän varusmiesten vastauksiin omassa perusyksikössä ja ylemmän tason eli joukkoyksikön ja joukko-osaston tuloksiin.
- joukko-osasto ja joukkoyksikkö saavat tiedot alayksiköiden tuloksista mitatuissa asioissa (esim. maanpuolustustahto, simputus).
- loppukyselyn toteutustapaan lisättiin varusmiesten ja kouluttajien yhteinen, pakollinen kyselytulosten purkutilaisuus, joka pidetään ennen varusmiesten kotiuttamista.

- purkutilaisuus järjestetään kouluttajien, esimerkiksi perusyksikön päällikön johtamana keskusteluna, jossa ensin esitellään perusyksikön koko varusmiesaikaa koskevan loppukyselyn tulokset vahvuuksineen ja heikkouksineen. Sen jälkeen varusmiehet antavat kouluttajille suoraa palautetta tuloksiin vaikuttaneista konkreettisista varusmiesajan tapahtumista ja päinvastoin. Tilaisuuksissa on mahdollista purkaa varusmiesaikana mahdollisesti syntyneitä jännitteitä ja väärinkäsityksiä varusmiesten ja kouluttajien väliltä juuri ennen siviiliin (reserviin) siirtymistä.

Kuten edellisestä ilmenee, loppukyselyjen tärkeimmät funktiot ovat organisaation alemmilla tasoilla, joukko-osastoissa, joukkoyksiköissä ja perusyksiköissä. Edellä kuvattu tietojen keräämistapa mahdollistaa kuitenkin luonnollisesti myös makrotasoiset tutkimukset, jotka voivat kohdistua jopa kaikkiin kotiutuneisiin varusmiehiin.

Maanpuolustustahdon kartoittamisen näkökulmasta keväällä 2010 toteutettu loppukyselyn uudistaminen avasi eräitä uusia mahdollisuuksia varusmiesten maanpuolustustahdon tutkimiseen makrotasolla. Ensinnäkin varusmiesten sosiaalisen taustan yhteyksiä maanpuolustustahtoon voidaan selvittää kysymyssarjaan lisättyjen uusien taustamuuttujien avulla. Toiseksi maanpuolustustahdon mittaamista on kehitetty kysymyssarjaa päivitettäessä uusien operationalisointien ja uusien muuttujien avulla. Kolmanneksi, käyttöön otettu NetJotos-ohjelma on parantanut mahdollisuuksia käyttää joukko-osastoa, joukkoyksikköä ja perusyksikköä tilastollisten analyysien taustamuuttujina myös kaikkiin kotiutuviin varusmiehiin kohdistuvissa tutkimuksissa.

Tämän tutkimusraportin tekijät ovat halunneet hyödyntää joitakin uudistetun loppukyselyn tarjoamia uusia mahdollisuuksia varusmiesten maanpuolustustahdon tutkimisessa. Tämä tehtiin analysoimalla ensimmäisiä uudistetulla loppukyselyn kysymyssarjalla kerättyjä kyselyaineistoja. Empiirisinä aineistoina käytettiin saapumiserien 1/2010, 2/2010 ja 1/2011 vastausaineistoja. Vastaajina oli noin 29 000 varusmiestä.

Tuusulassa 21.5.2013

Olli Harinen

ST, VTL

projektitutkija, Maanpuolustuskorkeakoulun Käyttätymistieteiden laitos

1. TUTKIMUKSEN TAUSTA JA TARKOITUS

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää varusmiesten maanpuolustustahdon tasoa ja siihen yhteydessä olevia tekijöitä käyttäen aineistona varusmiesten pakollisen loppukyselyn aineistoja. Tutkimuksen empiirinen aineisto saatiin varusmiehille järjestetyistä loppukyselyistä, joiden parissa tutkimusraportin molemmat kirjoittajat ovat työskennelleet. Raportin tekijöistä Olli Harinen on ollut kehittämässä kysymyssarjaa ja kyselyjärjestelmää (mm. JOTOS- ja NetJotos-ohjelmat, optiset lomakkeet) vuosina 1989–2010 ja Anitta Hannola vuodesta 2010 alkaen.

Tämän tutkimuksen empiirinen aineisto kerättiin kaikissa varusmieskoulutusta toimeenpanevissa joukko-osastoissa vuosina 2010–2011 ja vastaajina oli noin 29 000 varusmiestä.

2. MAANPUOLUSTUSTAHDON KÄSITE JA VARUSMIESTEN MAANPUOLUSTUSTAHDON MITTAAMINEN PUOLUSTUSVOIMIEN TUTKIMUKSISSA

Seuraavassa käsitellään lyhyesti maanpuolustustahdon käsitettä ja erityisesti sitä, miten maanpuolustustahtoa on puolustusvoimien varusmieskyselyissä pyritty määrittelemään ja mittaamaan. Maanpuolustustahdon käsitteellistä taustaa on perusteellisemmin kuvailtu esimerkiksi julkaisussa Leimu, H., Harinen, O., Sinkko, R. (2008) Maanpuolustustahdon tutkimusperinne Suomessa ja Ruotsissa.

Vuonna 1973 pääesikunnan tiedotusosasto julkaisi Henkisen maanpuolustuksen suunnittelukunnan HMS:n tutkijoiden Pekka Kannen ja Kari Kärkkäisen tekemän tutkimuksen Varusmiesten mielipiteet ja asenteet maanpuolustuksesta ja puolustusvoimista sekä niihin vaikuttaneet tekijät v. 1973 (Varusmiestutkimus / 73). Tutkimus kohdistui 2000 varusmiehen otokseen ja taustatietona kysyttiin jopa puoluekanta. Mittaamisessa käytettiin neljää tutkijoiden kehittämää asenneasteikkoa (summamuuttujaa), jotka olivat:

- isänmaallisuusasteikko
- ”kova – pehmeä”-asteikko (jonka tarkoituksena oli mitata autoritaarisuutta)
- maanpuolustusasteikko
- puolustustahtasteikko.

1970-luvun lopulla puolustusvoimissa käynnistettiin varusmiehiin ja reserviläisiin kohdistuvat kyselytutkimukset, joissa maanpuolustustahto oli yhtenä mittauskohteena. Tutkimuksista vastasi pääesikunnan tiedotusosasto. Näistä ensimmäinen tehtiin vuonna 1978. Vuodesta 1978 alkaen tutkimuksia tehtiin kolmen vuoden välein (1981, -84, -87). Myös vuonna 1988 tehtiin kolmivuotisrytmistä poiketen suuri varusmiestutkimus (n = 18040). Vuoden 1978 tutkimuksessa väittämämuotoon laadittujen kysymysten määrä oli kymmenen, vuonna 1988 väittämiä oli jo 60. Vastaukset väittämiin annettiin viisiportaisella Likert-tyyppisellä asteikolla täysin samaa mieltä – täysin eri mieltä.

Varusmiestutkimus -81:ssa puolustustahtoa mitattiin seuraavilla väittämillä:

- Suomalaisten on puolustauduttava, jos Suomeen hyökätään

- Nykyiset puolustusmäärärahat ovat riittämättömät

Varusmiestutkimus -87:ssä oli kahdeksan väittämää, jotka koskivat ”maanpuolustusta yleensä”. Näitä olivat mm. seuraavat:

- Suomalaisten on puolustettava maataan, jos Suomeen hyökätään
- Suomi on minulle niin arvokas, että puolustan sitä aseellisesti
- Nykyinen yleiseen asevelvollisuuteen perustuva puolustusjärjestelmä on Suomelle parhaiten soveltuva ratkaisu

Em. kahdeksasta väittämästä muut koskivat puolustusmäärärahoja, vakavan sotilaallisen selkkauksen todennäköisyyttä, puolustusvoimien suorituskykyä sotaan joutumista ennaltaehkäisevänä tekijänä, Suomen puolustuskyvyn kansallisen uskottavuuden lisäämistä ja mielipidettä aseistuksen vähentämisestä.

Vuonna 1989 varusmiestutkimusten tekovastuu siirtyi pääesikunnan koulutusosastolle (oppimateriaalitoimisto ja sotilaspsykologian toimisto). Vuosina 1989 ja 1992 tehtiin varusmiestutkimukset, mutta nyt kokonaan uudistetulla kysymyssarjalla, edellinen Pohjois-Suomen sotilasläänissä ja jälkimmäinen Etelä-Suomen sotilasläänissä. Varusmiesten lisäksi kyselyt kohdistuivat kouluttajiin ja varusmiestoimikuntiin (jälkimmäisiltä pyydettiin myös ideoita varusmieskoulutuksen kehittämiseksi). Vastaavanlainen kysely päätettiin jatkossa tehdä säännöllisin väliajoin sotilaslääni kerrallaan.

Varusmiestutkimus 92:ssa maanpuolustustahtoa (maanpuolustusasenteita) kartoitettiin seuraavalla kolmella väittämällä, joista ensimmäinen oli Ruotsin Beredskapsnämnden för Psykologiskt Försvar-viranomaisorganisaation (BN) ja sittemmin Puolustusministeriön alaisen Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan MTS:n ”klassinen” puolustustahtokysymys väittämämuodossa:

- Jos Suomeen hyökätään, suomalaisten olisi puolustauduttava aseellisesti kaikissa tilanteissa, vaikka tulos näyttäisi epävarmalta

Vastausvaihtoehtoja oli MTS:n käytännöstä poiketen mutta puolustusvoimien aiempien kyselyjen käytännön mukaisesti viisi (välillä olen täysin samaa mieltä – olen täysin eri mieltä). Muut kaksi aihealueen väittämää koskivat mielipidettä siitä, pitääkö miespuolisen väestön suorittaa asevelvollisuus sekä mielipidettä sotilaskoulutuksen tärkeydestä omalla kohdalla.

Säännölliset varusmieskyselyt käynnistettiin pääesikunnan koulutusosaston ja Puolustusvoimien Koulutuksen Kehittämiskeskuksen PvKK:n toimenpitein vuonna 2000. Kysymyssarjaa oli kehitetty, mutta lähtökohtana oli vuoden 1992 varusmieskyselyn kysymyssarja. Tavoitteena oli, että vastaukset tulostettaisiin paitsi koko saapumiserää koskevin kokonaistuloksina, myös ruohonjuuritason koulutuspalautteeksi kouluttajille jokaisen perusyksikön (esim. komppania tai patteri) tasolle asti. Jotta tulosten tulkinta olisi helppoa perusyksikö-tasolla, kyselyssä ei käytetty otantaa, vaan pyrittiin saamaan kaikki varusmiehet vastaamaan. Kyselyn teknisenä toteutustapana otettiin käyttöön JOTOS-järjestelmä, jossa aineiston kerääminen ja käsittely oli riittävän nopeaa suurillakin vastaajamäärillä. JOTOS-järjestelmä

teki vuodesta 2000 alkaen myös varusmiesten maanpuolustustahdon perusyksikkötasolle asti ulottuvan seuraamisen käytännössä mahdolliseksi.¹

Vuosina 2000–2009 varusmiesten maanpuolustustahtoa mitattiin suunnilleen entiseen tapaan eli BN:n ja MTS:n ”klassisella” maanpuolustustahtokysymyksellä väittämän muodossa sekä kahdella muulla väittämällä:

- Jos Suomeen hyökätään, suomalaisten olisi puolustauduttava aseellisesti kaikissa tilanteissa, vaikka tulos näyttäisi epävarmalta
- Suomella pitää olla toimintakykyiset puolustusvoimat
- Jos Suomeen hyökätään, olen itse valmis osallistumaan sotilaalliseen maanpuolustukseen omassa sodan ajan tehtävässäni.

Näistä kolmesta muuttujasta on tilastollisten analyysien perusteella (korrelaatiot, alfa-kerroin jne.) muodostettu summamuuttuja, jonka vuosien 2000–2009 varusmiesten loppukyselyissä tulkittiin mittaavan maanpuolustustahtoa. Puolustusvoimissa ja puolustushallinnossa on kuitenkin käytetty melko yleisesti myös pelkkää em. ”klassista” maanpuolustustahtoväittämää reserviläisten ja varusmiesten puolustustahdon mittaamiseen ja raportoimiseen.

Vuonna 2002 puolustusvoimat toteutti varusmiesten arvokyselyn, jossa oli suurehko määrä maanpuolustustahtoon liittyviä, mm. sekä MTS:n käyttämiä että puolustusvoimissa laadittuja varusmiesten arvoja ja turvallisuuspoliittisia asenteita kartoittavia kysymyksiä. Lisäksi kyselylomakkeeseen sisältyi nuorison arvoja kartoittava RISC-kysymyssarja.

Nykyisessä varusmiesten loppukyselyssä yleistä maanpuolustustahtoa kartoitetaan seuraavilla väittämillä (kysymykset otettiin tässä muodossa käyttöön vuoden 2010 kesästä alkaen):

12. Jos Suomeen hyökätään, suomalaisten olisi puolustauduttava aseellisesti kaikissa tilanteissa, vaikka tulos näyttäisi epävarmalta
13. Suomella pitää olla suorituskykyiset puolustusvoimat
14. Katson oikeaksi, että Suomessa kansalaiset ovat velvollisia asein puolustamaan maata
15. On oikein, että maan miespuolisten kansalaisten tulee suorittaa varusmiespalvelus osana maanpuolustusvelvollisuutta
16. Suomen itsenäisyyden aseelliseen puolustamiseen varautuminen on yhtä tärkeää nyt kuin viime sotien aikana.

¹ JOTOS-järjestelmä eli joukkojen omatoiminen mielipiteiden seurantarjestelmä sisältää seuraavat elementit: PvKK:ssa suunniteltu JOTOS-tietokoneohjelma, lomakkeiden optinen lukulaite, PvKK:ssa suunnitellut kenttäkelpoiset ja muut optiset vastauslomakkeet sekä erilaiset kysymyssarjat. JOTOS kehitettiin 1990-luvun puolivälissä kertausharjoituksissa toteutettavia nopeita kenttäkyselyitä varten. Niistä järjestelmän käyttö vähitellen levisi useimpiin puolustusvoimien kyselyihin, kuten työilmapiirikyselyyn, lähtökyselyyn, eri varusmieskyselyihin, syväjohtamisen kyselyyn ja monenlaisiin sotilasopetuslaitosten palautekyselyihin (vuosittain käytettiin 2000-luvun alussa yli 700 000 optista lomaketta). Maanpuolustuskorkeakoulun Käytätymistieteiden laitos kehitti yhdessä pääesikunnan henkilöstöosaston ja Mindcom Oy:n kanssa myös JOTOS-ohjelman seuraavan version eli NetJotos-verkkokyselyjärjestelmän. (Puolustusvoimien kyselytutkimuksista sekä JOTOS- ja NetJotos-järjestelmästä ks. Harinen 2002a, 2002b, 2009.)

17. Yleinen asevelvollisuus on Suomessa ”arvo sinänsä”, joka pitäisi säilyttää kaikissa olosuhteissa

Kysymys (väittämä) nro 12 on perinteinen ”klassinen” maanpuolustustahtokysymys, jota on käytetty Suomessa Ruotsista saatuna käännöslainana 1960-luvulta alkaen ja jota mm. MTS edelleen käyttää. Kysymykset 13, 14 ja 15 ovat (hieman sovelletussa muodossa) ne kysymykset, joista Törnqvist oli muodostanut maanpuolustustahdon summamuuttujan BN:n mittauksissa Ruotsissa. Näitä kysymyksiä ja niistä tehtyä summamuuttujaa on käytetty erittäin monissa ruotsalaisissa mittauksissa. Kysymykset 16 ja 17 on tarkoitettu kytkemään mittaaminen arvoihin ja kansalliseen identiteettiin. Kysymyksellä 16 haluttiin viitata myös Suomen käymiin sotiin ja niiden merkitykseen.

Henkilökohtaista maanpuolustustahtoa kartoitetaan seuraavilla väittämillä:

18. Puolustusvoimat pitää kertausharjoituksia tärkeinä. Pidän velvollisuutenani osallistua kertausharjoitukseen, jos saan käskyn
19. Olisin tulevaisuudessa halukas (esimerkiksi parin vuoden kuluttua) osallistumaan jossain kiinnostavassa muodossa vapaaehtoiseen reserviläistoimintaan
20. Olisin tullut varusmiespalvelukseen, vaikka sen suorittaminen olisi ollut vapaaehtoista
21. Koin saamani sotilaskoulutuksen tärkeäksi
22. Yritin suoriutua mahdollisimman hyvin varusmiespalveluksessa

Henkilökohtaisessa puolustustahdossa oli puolustusvoimissa aikaisemmin vallinneen ajattelun mukaan kyse yksilön asennoitumisesta omaan toimintaansa sodassa. Kyse oli toisin sanoen asenteesta, jonka mukaisesti henkilö katsoo voivansa osallistua aktiivisesti maanpuolustukseen hyökkäyksen sattuessa. Asiaa mitattiin vuodesta 2000 vuoteen 2009 suunnilleen tässä mielessä varusmiesten loppukyselyssä.

Kun loppukyselyn kysymyssarjaa päivitettiin vuonna 2010, henkilökohtaisen puolustustahdon käsitettä lähestyttiin hieman eri tavalla. Ensinnäkin on ajateltu, että sodan ajan henkilökohtaista puolustustahtoa ei oikeastaan voida luotettavasti mitata rauhan aikana, vaikka tämäntyyppisiä kysymyksiä voidaan tietenkin survey-tutkimuksissa esittää (esimerkkinä varusmiesten aikaisempi loppukyselyn kysymyssarja ja MTS:n nykyisetkin väestöön kohdistuvat mittaukset). Toiseksi on ajateltu, että on puolustusvoimien kannalta olisi järkevämpääkin yrittää mitata jotakin muuta kuin asennoitumista omaan toimintaan kriisin ja sodan olosuhteissa.

Varusmiesten henkilökohtaisella rauhan ajan maanpuolustustahdolla tarkoitetaan vuonna 2010 päivitettyssä kysymyssarjassa varusmiehillä olevaa motivaatiota ja asenteita, jotka asenteiden osalta liittyvät yleistä puolustustahtoa selvemmin asenteen toimintakomponenttiin ja kohdistuvat asenteiden ja motivaation osalta juuri tietynlaisiin tilanteisiin ja toimintaan. Näitä tilanteita ja toimintoja ovat sodan olosuhteiden sijasta varusmiespalvelus, kertausharjoitukset ja mahdollisesti vielä vapaaehtoinen maanpuolustustyö.

Varusmiesten rauhan ajan henkilökohtainen puolustustahto muodostuu näin ollen:

- palvelusmotivaatiosta
- motivaatiosta tulla kertausharjoituksiin.

Näiden lisäksi henkilökohtaiseen maanpuolustustahtoon voitaisiin mahdollisesti sisällyttää myös

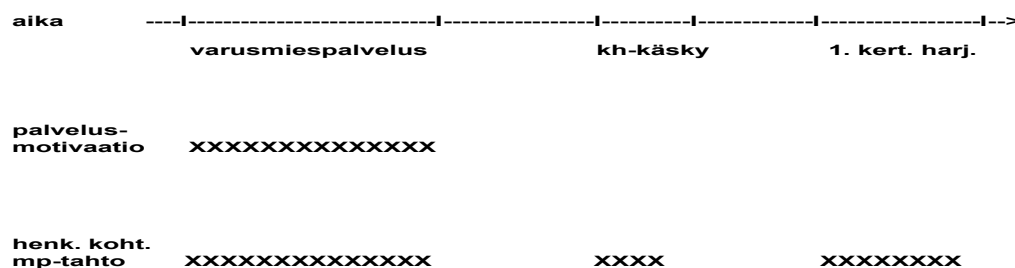
- halukkuus vapaaehtoiseen maanpuolustustyöhön.

Edellä mainituista alakohdista (joita voisi ehkä kuvitella olevan lisääkin, edellä on kyse varusmieskyselyn kysymyssarjan laatimiseksi tehdystä käsitteen operationalisoinnista) ensimmäinen eli varusmiesajan palvelusmotivaatio rajoittuu luonnollisesti varusmies aikaan. Henkilökohtaisen maanpuolustustahdon käsite on tässä laajennettu pelkän varusmiesajan palvelusmotivaation ulkopuolelle käsittämään myös toiminnan ja asennoitumisen kertausharjoituskäskyn saapuessa.

Nyt käsillä olevassa raportissa henkilökohtaista maanpuolustustahtoa koskevia tuloksia esitetään lähinnä yhden summamuuttujan ("henkilökohtainen maanpuolustustahto") ja tämän summamuuttujan kahden osion (loppukyselyn kysymykset nro 22 ja 18) avulla.

Edellä mainittu henkilökohtaisen maanpuolustustahdon kolmas mahdollinen elementti eli halukkuus vapaaehtoiseen maanpuolustustyöhön on muita ongelmallisempi mm. siksi, että varusmiespalveluksen suorittaminen ja kertausharjoitukset ovat lakisääteisiä velvollisuuksia, kun taas muu maanpuolustustoiminta on täysin vapaaehtoista. Tällöin voidaan esittää kysymys, onko jonkun alle 35-vuotiaan (eli sa-joukkoihin kuuluvan) reserviläisen maanpuolustustahto huono, jos hän ei halua osallistua vapaaehtoiseen maanpuolustustyöhön. Kysymys lienee myös empiirinen, jos hyvin suuri osa reserviläisistä ei osallistu vapaaehtoiseen maanpuolustustyöhön, ei ehkä ole järkevää pitää tätä maanpuolustustahdon kriteerinä.

Kun varusmiesten henkilökohtaisen maanpuolustustahdon tarkasteluun otetaan siis mukaan aikaulottuvuus, voidaan tämän käsitteen eroa varusmiesten palvelusmotivaatioon havainnollistaa seuraavasti.

KUVIO 1. Henkilökohtaisen maanpuolustustahdon ja palvelusmotivaation ero

Huomiota voidaan kiinnittää siihen, että henkilökohtaista maanpuolustustahtoa ei pyritä enää mittaamaan tiedustelemalla, mitä vastaaja olisi valmis/halukas tms. tekemään kuvitelussa, nykytilanteesta voimakkaasti poikkeavassa tilanteessa, eli sodan tai kriisin aikana.

Varusmiesten maanpuolustustahtoa on puolustusvoimissa viime vuosina käsitelty tai sivuttu paitsi varusmiesten loppukyselyissä myös eräissä muissa tutkimuksissa. Näistä erityisen relevantteja nyt käsillä olevan raportin näkökulmasta ovat seuraavat:

- Harinen, O. (2003) Varusmiesten arviointi varusmiesajasta ja koulutuksesta. Tuloksia kuuden saapumiserän loppukyselyistä vuosina 2000–2002 sekä vertailua vuoden 1992 tuloksiin. Teoksessa Vesa Nissinen (toim.): Kehittyvä varusmieskoulutus. Puolustusvoimien Koulutuksen Kehittämiskeskus, Tutkimuslauseita A/3/2003. Helsinki.
- Harinen, O. (2013) Varusmiesten maanpuolustustahto, kansallinen identiteetti ja kokemukset varusmiesajasta. Tuloksia puolustusvoimissa vuosina 2005–2009 tehdyistä varusmieshaastatteluista. Maanpuolustuskorkeakoulu, Käyttäytymistieteiden laitos, Julkaisusarja 1, Nro 1/2013. Juvenes Print, Tampere.
- Leimu, H., Harinen, O., Sinkko, R. (2008) Maanpuolustustahdon tutkimusperinne Suomessa ja Ruotsissa. Maanpuolustuskorkeakoulu, Käyttäytymistieteiden laitos, Julkaisusarja 1, Nro 1/2008. Edita Prima Oy, Helsinki.
- Leskinen J., Sinkko, R., Virtanen, V. (2012) Yhteiskuntasuhteen muutokset ja aikuisuminen varusmiespalvelusaikana. Maanpuolustuskorkeakoulu, Käyttäytymistieteiden laitos, Julkaisusarja 1, Nro 2/2012. Juvenes Print, Tampere.
- Sinkko, R., Harinen, O., Leimu, H. (2008) Varusmiesten maanpuolustustahto vuonna 2005 tehdyn kyselyn ja haastattelujen valossa. Maanpuolustuskorkeakoulu, Käyttäytymistieteiden laitos, Julkaisusarja 1 Nro 2/2008.

3. TUTKIMUSONGELMAT

Tämän työn tutkimusongelmat ovat seuraavat:

- 1) Mikä on varusmiesten maanpuolustustahdon taso vuosien 2010–2011 loppukyselyaineistossa v. 2010 käyttöön otetulla uudistetulla kysymyssarjalla mitattuna?
- 2) Mitä muutoksia on tapahtunut vv. 2010–2011?
- 3) Millä varusmiesten ryhmällä on huonoin maanpuolustustahto?
- 4) Mitkä ennen varusmiesaikaa esiintyneet sosiaaliseen taustaan sisältyvät asiat ja muut taustamuuttajat ovat yhteydessä maanpuolustustahtoon huonoimman maanpuolustustahdon omaavilla varusmiehillä?²
- 5) Mitkä varusmiesajan kokemukset ovat yhteydessä maanpuolustustahtoon huonoimman maanpuolustustahdon omaavilla varusmiehillä?

Kuten edellisestä käy ilmi, tutkimuskohdetta rajataan keskittymällä tutkimuksen jälkiosassa (tutkimusongelmat 4 ja 5) vain muita huonomman maanpuolustustahdon omaaviin varusmiehiin eli haasteellisimpaan ryhmään. Jotta tällaisten varusmiesten maanpuolustustahtoa voitaisiin seuraavissa saapumiserissä parantaa, koulutuksen suunnittelijoiden ja kouluttajien

² Tutkimuksessa ei ollut tavoitteena "ongelmien etsiminen" tai niiden korostaminen hyvin olevien asioiden kustannuksella, mutta aiempien varusmieskyselyjen perusteella tiedettiin jo etukäteen, että maanpuolustustahdon kannalta haasteellisia varusmiesten ryhmiä on olemassa.

tulisi saada tietää, keitä ja millaisia he ovat ja mitkä asiat heidän muita huonompaan maanpuolustustahtoonsa ovat ainakin epäsuorasti yhteydessä. Juuri tähän pyritään nyt käsillä olevassa tutkimuksessa.

Tutkimuksen toissijaisena tavoitteena on selvittää, ovatko varusmiesten v. 2010 uudistetun loppukyselyn nykyisessä vakiotulostuksessa käytetyt summamuuttujat ³ oikein muodostettu vai tarvitseeko niitä päivittää. Tämän taustaksi voidaan todeta, että kun loppukyselyn kysymyssarja ja koko mittaustapa uudistettiin vuosina 2009–2010, ei aikataulu mahdollistanut pilottikyselyn pitämistä uuden kysymyssarjan summamuuttujien psykometristen ominaisuuksien selvittämiseksi, vaan summamuuttujat muodostettiin aikaisempien esikuvien ja eräistä uudemmissa tutkimuksissa (Leimu, Harinen, Sinkko 2008, Sinkko, Harinen, Leimu 2008) saatujen kokemusten perusteella. Tutkimuksessa tarkastetaan varusmiesten loppukyselyn vuonna 2010 käyttöönotetun uuden kysymyssarjan summamuuttujat ja tehdään esitys niiden päivittämisestä.

Tutkimuksen toissijaisena tavoitteena on myös tehdä esitys maanpuolustustahdon mittauksen kehittämisestä loppukyselyssä ja kysymyssarjaan tehtävistä ao. muutoksista.

4. TUTKIMUSMENETELMÄT JA TUTKIMUSAINEISTO

4.1. Tutkimusmenetelmät

Tutkimusmenetelmänä käytettiin puolustusvoimissa aikaisemmin tehtyjen varusmiesten loppukyselyiden aineistojen analysointia.

Kyselyaineiston tilastollisina analyysimenetelminä käytettiin ensinnäkin jakaumien, keskilukujen ja hajontalukujen laskemista ja vertailua (ristiintaulukointi, varianssianalyysi ja khin neliötesti) koko aineistossa ja sen osaryhmissä. Kysymyssarjan taustamuuttujien (mm. sotilaskoulutuksen laatu, siviilikoulutus, perheen tulotaso jne.) lisäksi tärkeinä taustamuuttujina käytettiin kuulumista virallisen sotilasorganisaation ryhmiin välillä perusyksikkö – puolustushaara.⁴ Summamuuttujia muodostettaessa käytettiin lähinnä pääkomponenttianalyysin tuloksia. Samalla tarkastettiin loppukyselyssä käytettyyn puolustusvoimien NetJotos-ohjelman tulostuksessa käytetty entinen vuodelta 2010 peräisin ollut summamuuttujarakenne. Näiden menetelmien lisäksi käytettiin korrelatiivista analyysiä, regressioanalyysiä ja polkuanalyysiä. Tutkijat tekivät tilastoajat SPSS-ohjelmistolla. Myös puolustusvoimien omaa NetJotos-ohjelmaa hyödynnettiin analysoinnissa (mm. kuvioden teko, joukko-osastojen ja perusyksiköiden vertailut).

Maanpuolustustahtoon yhteydessä olevia asioita selvitettiin ensin muodostamalla loppukyselyn yli sadasta kysymyksestä pääkomponenttianalyysien perusteella eri asiakokonaisuuksia mittaavia summamuuttujia. Sitten selvitettiin maanpuolustustahdon yleistasoja ja trendejä varusmieskyselyjen kokonaisaineistossa (n = 28 787) maanpuolustustahdon summamuuttujien ja niiden osina olleiden yksittäisten kysymysten keskiarvojen ja jakaumien avulla. Sen jälkeen etsittiin taustamuuttujien avulla ristiintaulukoimalla haasteellisinta ryhmää eli niitä varusmiehiä, joiden maanpuolustustahto oli muita alhaisempi. Sen jälkeen tutkittiin maanpuolustustahtoon yhteydessä olevia tekijöitä tässä ryhmässä mm. ristiintaulukointien

³ Puolustusvoimien NetJotos-verkkokyselyohjelma tulostaa kyselyn jälkeen ”automaattisesti” tulokset eri organisaatioskoleille välillä perusyksikkö – puolustushaara. Tulostuksessa NetJotos-ohjelma käyttää ohjelmaan muodostettuja summamuuttujia.

⁴ Varusmiesten loppukyselyssä käytetty NetJotos -kyselyjärjestelmä mahdollistaa varusmiesryhmien erottelun ja vertailun organisaatiokaavion mukaisesti perusyksikköskoleille saakka. Tällöin on mahdollista käyttää havaintoyksikkönä yksilön eli yksittäisen varusmiehen sijasta organisaatioyksikköä eli kompaniaa tai patteria.

ja varianssianalyysin, korrelaatioiden, regressioanalyysin ja polkuanalyysin avulla. Tavoitteena oli saada selville maanpuolustustahtoon selvimmän yhteydessä olevat tekijät sen kannalta haasteellisimmassa ryhmässä.

Ennen varsinaisia tilastollisia analyyseja tehtiin jäljempänä kuvattuja muuttujamuunnoksia ja muodostettiin eräitä uusia taustamuuttujia.

4.2. Tutkimusaineisto

a) Varusmiesten loppukyselyiden ajankohdat ja vastaajamäärä

Tutkimuksen empiirinen kyselyaineisto saatiin varusmiehille vuosina 2010–2011 järjestetyistä loppukyselyistä, joiden parissa tutkimusraportin molemmat kirjoittajat ovat työskennelleet. Aineisto kerättiin kaikissa varusmieskoulutusta toimeenpaneissa joukko-osastoissa pääesikunnan antaman uudistetun, 1.6.2010 voimaan astuneen hallinnollisen määräyksen HG202 mukaan. Sen mukaan kysely pidetään jokaisen saapumiserän kaikille varusmiehille viimeisen yhteisen harjoituksen – niin sanotun loppusodan – jälkeen, kuitenkin niin hyvissä ajoin, että vastaajille ehditään järjestää loppukyselyn palaute- ja keskustelutilaisuus ennen kotiutumista.

Kyselyiden ajankohdat olivat:

– kesällä 2010 kotiutuneet varusmiehet	18.6.2010 – 8.7.2010
– talvella 2010/2011 kotiutuneet varusmiehet	15.12.2010 – 10.1.2011
– kesällä 2011 kotiutuneet varusmiehet	17.6.2011 – 15.7.2011.

Varusmiesten loppukysely on kokonaistutkimus, jossa koko perusjoukolta eli kaikilta kotiutuvilta varusmiehiltä tulisi saada vastaukset kyselyyn. Täydelliseen kattavuuteen ei kuitenkaan onnistuttu pääsemään, koska varusmiehiä oli kyselyn ajankohtana esimerkiksi lomilla tai sairaana. Saatujen vastausten määrä oli kesällä 2010 noin 91% ja talvella 2010/2011 vastaavasti 93% kotiutuneiden lukumäärästä. Kyselyitä voidaan pitää erittäin kattavina ja katoa mitä todennäköisimmin satunnaisena. Kysely toteutettiin kaikissa varusmieskoulutusta antavissa joukko-osastoissa. Vastaajia oli yhteensä 28 787.

Tämän lisäksi laskettiin joitakin tuloksia talvella 2011/2012 tehdystä loppukyselystä ja vuosien 2000–2009 kyselyistä (jälkimmäisissä vastaajina yli 150 000 varusmiestä).

b) Loppukyselyn sisältö ja tavoitteet

Suunnilleen nykymuotoiset jokaiselle kotiutuvalla saapumiserälle järjestettävät varusmieskyselyt käynnistettiin vuonna 2000. Varusmiehet antoivat vastauksensa optisesti luettaville lomakkeille ja tulostus tehtiin joukko-osastoissa Puolustusvoimien Koulutuksen Kehittämiskeskuksen kehittämällä JOTOS-järjestelmällä. Puutteena kyselyssä oli se, että tulokset valmistuivat usein vasta varusmiesten kotiuduttua.

Keväällä 2010 loppukyselyn toteutustapaa uudistettiin seuraavasti:

- kysymyssarjaa päivitettiin maanpuolustustahdon mittaamisen, simputuksen ja eräiden muiden asioiden osalta.

- kysymyssarjaan lisättiin uusia taustamuuttujia, jotka koskivat mm. varusmiehen perheen varallisuutta, siviilikoulutusta, kotipaikan laatua ja siviilielämään liittyviä varusmiesajan ongelmia.
- vastaamiseen käytetään edelleen optisia lomakkeita kuten jo vuosina 2000–2009, mutta optisen luvun ja JOTOS-ohjelman kautta saatu ns. raakadata tuodaan nyt puolustusvoimien NetJotos -nimiseen kyselyjärjestelmään. NetJotos- kyselyjärjestelmä (tietokone-ohjelma kysymyssarjoihin ja ohjeistuksineen) tuottaa automaattisesti graafiset ja muut tulosteet vastauksista jokaiselle organisaatiotasolle perusyksiköstä puolustushaaraan heti kyselyn jälkeen.
- jokainen perusyksikkö saa käyttöönsä oman perusyksikön tulokset esim. maanpuolustustahdon, palvelusmotivaation, simputuksen ja muiden mitattujen asioiden osalta. Perusyksikkö voi vertailla omia tuloksiaan jokaiseen muuhun joukko-osaston perusyksikköön, edellisen saapumiserän varusmiesten vastauksiin omassa perusyksikössä ja ylemmän tason eli joukkoyksikön ja joukko-osaston tuloksiin.
- joukko-osasto ja joukkoyksikkö saavat tiedot alayksiköiden tuloksista mitatuissa asioissa (esim. maanpuolustustahto, simputus).
- loppukyselyn toteutustapaan lisättiin varusmiesten ja kouluttajien yhteinen, pakollinen kyselytulosten purkutilaisuus, joka pidetään ennen varusmiesten kotiuttamista.
- purkutilaisuus järjestetään kouluttajien, esimerkiksi perusyksikön päällikön johtamana keskusteluna, jossa ensin esitellään perusyksikön koko varusmiesaikaa koskevan loppukyselyn tulokset vahvuuksineen ja heikkouksineen. Sen jälkeen varusmiehet antavat kouluttajille suoraa palautetta tuloksiin vaikuttaneista konkreettisista varusmiesajan tapahtumista ja päinvastoin. Tilaisuuksissa on mahdollista purkaa varusmiesaikana mahdollisesti syntyneitä jännitteitä ja väärinkäsityksiä varusmiesten ja kouluttajien väliltä juuri ennen siviiliin (reserviin) siirtymistä.

c) Loppukyselyn vastaamistilaisuudet

Varusmiesten loppukysely tehdään strukturoituna, nimettömänä, kirjallisena ja johdettuna kyselynä, jossa vastaaminen tapahtuu optisesti koneella luettaville lomakkeille. Kyselyn johtaa ja sitä valvoo asiaan perehtynyt henkilö, esimerkiksi perusyksikön kouluttaja, ja toteuttamiseen on varattava pääesikunnan ohjeistuksen mukaan aikaa 60 minuuttia. Kyselytilaisuus pidetään kulloinkin sen kokoiselle ryhmälle, jonka perusyksikkö omien resurssiensa puitteissa katsoo sopivaksi. Ryhmäkoot voivat täten vaihdella paristakymmenestä vastaajasta jopa yli 150 varusmiestä käsittävään joukkoon.

Vastaustilaisuuden järjestämisestä on annettu yksityiskohtainen ohje, jolla pyritään kyselytilaisuuksien yhdenmukaistamiseen mittauksen reliabiliteetin lisäämiseksi.

c) Kysymyssarja

Kysymyssarja koostuu 120 kysymyksestä. Kysymyksistä 12 on taustakysymyksiä. Asuinpaikkaa, koulutustaustaa ja taloudellista asemaa koskevia kysymyksiä (numerot 6–11) käytetään taustamuuttujina pääsääntöisesti tilastollisessa tutkimuksessa, jota tehdään varusmiesten sosiaalisten olosuhteiden, maanpuolustustahdon, palvelusmotivaation jne. selvittämiseksi (esimerkkinä nyt käsillä oleva tutkimusraportti). Sukupuolta koskevaa kysymystä (numero 104) saa käyttää taustamuuttujana vain puolustushaara- ja pääesikuntatason analyseissa, jois-

ta vastaa Maanpuolustuskorkeakoulun Käyttäytymistieteiden laitos. Taustakysymyksiä ovat myös kyselyn ajankohta, sotilaskoulutuksen laatu (6 kk, 9 kk, 12 kk miehistökoulutus, johtajakoulutus). Tuloksia saa esitellä käsitellä vain yli kymmenen (10) vastaajaa käsittävinä ryhminä.

Suurimpaan osaan kysymyksistä (väittämistä) vastataan viisiportaisella Likert-asteikolla ("olen täysin samaa mieltä, olen osittain samaa mieltä, en samaa enkä eri mieltä, osittain eri mieltä, olen täysin eri mieltä"). Osaan kysymyksistä vastaavat vain miehistön edustajat; esimerkiksi ryhmänjohtajia tai upseerikokelaita arvioivat vain 6, 9 tai 12 kuukauden miehistöön kuuluvat. Samoin saamaansa johtajakoulutusta arvioivat ainoastaan sen suorittaneet eli ryhmänjohtajat ja upseerikokelaat.

Kysymyksistä on tulostuksessa ja analysoinnissa käytettyyn NetJotos-ohjelmaan ennen tämän tutkimuksen aloittamista muodostettu kaikkiaan 18 summamuuttujaa, joihin kuhunkin kuuluu yhdestä kymmeneen yksittäistä muuttujaa.

Tämän tutkimuksen kannalta keskeisiä olivat ne seuraavat kysymyssarjan kysymykset, jotka oli tarkoitettu mittaamaan maanpuolustustahtoa:

12. Jos Suomeen hyökätään, suomalaisten olisi puolustauduttava aseellisesti kaikissa tilanteissa, vaikka tulos näyttäisi epävarmalta
13. Suomella pitää olla suorituskyykyiset puolustusvoimat
14. Katson oikeaksi, että Suomessa kansalaiset ovat velvollisia asein puolustamaan maata
15. On oikein, että maan miespuolisten kansalaisten tulee suorittaa varusmiespalvelus osana maanpuolustusvelvollisuutta
16. Suomen itsenäisyyden aseelliseen puolustamiseen varautuminen on yhtä tärkeää nyt kuin ennen talvisotaa
17. Yleinen asevelvollisuus on Suomessa "arvo sinänsä", joka pitäisi säilyttää kaikissa olosuhteissa.
18. Puolustusvoimat pitää kertausharjoituksia tärkeinä. Pidän velvollisuutenani osallistua kertausharjoitukseen, jos saan käskyn.
19. Olisin tulevaisuudessa halukas (esimerkiksi parin vuoden kuluttua) osallistumaan jossain kiinnostavassa muodossa vapaaehtoiseen reserviläistoimintaan
20. Olisin tullut varusmiespalvelukseen, vaikka sen suorittaminen olisi ollut vapaaehtoista
21. Koin saamani sotilaskoulutuksen tärkeäksi
22. Yritin suoriutua mahdollisimman hyvin varusmiespalveluksessa.

Kyselyaineistosta muodostetun SPSS-aineiston maanpuolustustahtoa mahdollisesti selittävät muuttujat voidaan ryhmitellä seuraavasti (suluissa vastaava kysymyssarjan kysymyksen/väittämän numero):

taustamuuttujat (ennen varusmiesaikaa esiintyneet asiat):

- kotipaikkakunnan laatu (6)
- ylin siviilikoulutus (7)
- perheen varallisuus (8)

tietyntylaisessa koulutuksessa (esim. eripituinen miehistökoulutus, johtajakoulutus), puolustushaara, joukko-osastossa ja perusyksikössä oleminen

- varusmiehelle määrätyn koulutuksen laatu (mieh 6 kk, 9 kk, 12 kk, rj, kok) (2)
- puolustushaara
- joukko-osasto (= samalla palveluspaikka ja lomamatkan pituus)
- joukko-osaston koko
- perusyksikkö (= samalla koulutushaara, aselaji)

lainat, velat ja muut siviiliongelmien varusmiesajaksi:

- varusmiespalvelusta varten otettu laina (9)
- varusmiespalveluksesta aiheutunut velka tai laina (10)
- varusmiespalveluksesta aiheutuneet siviiliasioiden ongelmat (11)

muut varusmiesajan kokemuksia koskevat asiat

- koulutus (ml. yleisjärjestelyt, haasteellisuus, palaute, liikuntakoulutus) (23–39, 66–80)
- arviointi suorituskvyyvystä sodassa (40–47)
- arviointi ryhmänjohtajista (48–52)
- arviointi upseerikokelaista (53–57)
- arviointi kantahenkilökunnasta (58–62)
- ryhmäkiinteys (63–65)
- huollon järjestelyt (82–86)
- ”armeija-aika” (varusmiesajasta jääneet mielikuvat) (87–90)
- puolustusvoimat työnantajana (91–95)
- simputus (96–99)
- yleisarvosanat ”loppusodasta” ja kaikesta saadusta koulutuksesta (102, 103)

d) Taustamuuttujiin tehdyt muunnokset ja muodostetut kokonaan uudet taustamuuttujat

Ennen tutkimuksen analyysivaihetta taustamuuttujien kohdalla tehtiin muuttujamuunnoksia. Taustamuuttujista ”ylin suoritettu koulutus” ja ”asuinpaikkakunta” otettiin erityiseen tarkasteluun, koska niissä tuntui olevan prosenttijakauman avulla tarkasteltuna liian paljon luokkia. Koulutustaustaa kartoittavassa kysymyksessä oli kahdeksan vastausvaihtoa ja niitä haluttiin yhdistää tiettyjen luokkien liian vähäisten vastaajamäärien vuoksi. Varianssianalyysin (ANOVA) tulos osoitti, että kaikilla alkuperäisillä luokilla on tilastollisesti merkitseviä eroja ($p = ,000$), mutta post hoc -testauksen (Tukey HSD) tulosten perusteella ei löydetty mitään selkeää yhtä luokitteluperustetta. Uudelleenluokittelu tehtiin täten seuraavasti:

- luokat ”peruskoulu” ja ”ei mitään koulutusta” yhdistettiin luokaksi ”peruskoulu (myös osittain)”
- luokat ”oppisopimuskoulutus”, ”ammattikoulu/ammattillinen tutkinto” ja ”muu koulutus” yhdistettiin luokaksi ”ammattillinen tutkinto”
- luokat ”ammattikorkeakoulututkinto” ja ”korkeakoulu/yliopistotutkinto” yhdistettiin luokaksi ”korkeakoulututkinto”
- luokka ”lukio/ylioppilas” säilyi ennallaan.

Luokittelulla pyrittiin jakamaan vastaajat perusasteen, toisen asteen ja korkeasteen koulutuksen saaneihin ja erottamaan toisen asteen koulutuksessa ammatillinen koulutus ja ryhmä lukio/ylioppilaat.

Asuinpaikkakuntaa koskevan kysymyksen luokitus testattiin samalla tavalla (ANOVA / Tukey HSD), ja uudelleen luokittelu tehtiin seuraavasti:

- yhdistettiin ”taajama maaseudulla” ja ”maaseutu, pieni kylä” -luokat uudeksi luokaksi ”maaseutu (ml. kylä, taajama)”
- muut luokat pysyivät ennallaan.

Loppukyselyssä varusmiehiltä ei kysytä palveluspaikkaa tai perusyksikköä, mutta NetJotos-ohjelman avulla tuloksia pystyttiin tarkastelemaan myös seuraavia taustamuuttujia käyttäen:

- perusyksikkö
- joukko-osasto
- puolustushaara.

Aikaisemmissa varusmiestutkimuksissa on saatu viitteitä siitä, että joukko-osaston koko (varusmiesmäärällä mitattuna) saattaa olla tärkeä taustamuuttuja. Joidenkin tulosten mukaan varusmiesten asenteet olivat pienissä joukko-osastoissa (esim. LapItR) myönteisemmät. Tätä tutkimusta varten muodostettiin SPSS-aineistoon uusi joukko-osaston kokoa koskeva taustamuuttuja. Pelkästään joukko-osastojen vastaajamäärien mukaan kolmeen luokkaan (suuri, keskisuuri ja pieni) jaoteltuna luokat olisivat muodostuneet ongelmallisiksi sen suhteen, että luokkaan ”pieni” olisi tullut valtaosa ilmavoimien joukko-osastoista, ja taas vastaavasti kaikki merivoimien joukko-osastot olisivat tulleet luokkaan ”keskisuuri”. Luokat muodostaettiin siten, että niihin otetaan mukaan vain maavoimien joukko-osastot ja Uudenmaan Prikaati. Jälkimmäinen kuuluu merivoimiin, mutta sen perusyksiköissä on maavoimien perusyksiköitä vastaavia yksiköitä, kuten rannikkojääkäri-, pioneeri- tai krhkomppanioita.

Em. joukko-osastot luokiteltiin kolmeen luokkaan seuraavasti:

- suuret joukko-osastot: Kainuun Prikaati, Karjalan Prikaati, Porin Prikaati ja Panssariprikaati
- keskisuuret joukko-osastot: Jääkäriprikaati, Kaartin Jääkärirykmentti, Pohjois-Karjalan Prikaati, Tykistöprikaati ja Uudenmaan Prikaati
- pienet joukko-osastot: Hämeen Rykmentti, Lapin Ilmatorjuntarykmentti, Pioneerirykmentti, Reserviupseerikoulu, Utin Jääkärirykmentti, Viestirykmentti ja Maasotakoulu.⁵

5. TULOKSET

5.1. Varusmiesten loppukyselyn kohdejoukon kuvaus

Seuraavissa taulukoissa esitetään tässä kyselyssä kohdejoukkona olleiden varusmiesten lukumäärät eräiden taustamuuttujien mukaan ryhmiteltyinä.

⁵ Luokittelun tekemistä haistasi jonkin verran se, että pieniä joukko-osastoja on 1990-luvulla ja 2000-luvulla lakkautettu.

TAULUKKO 1. Varusmiesten loppukyselyn vastaajat sotilaskoulutuksen ja vastaamisajan-kohdan mukaan.

	Kesä 2010	Talvi 2011	Kesä 2011	Yhteensä	%
Sotilaskoulutus:					
miehistö 6 kk	4 556	4 040	4 148	12 744	44.3
miehistö 9 kk	119	1 393	1 275	2 787	9.7
miehistö 12 kk	1 165	1 259	1 264	3 688	12.8
ryhmänjohtaja	2 629	2 154	2 241	7 024	24.4
upseerikokelas	784	686	717	2 187	7.6
johtajakoulutettu, ei alaisia	-	-	357	357	1.2
	9 253	9 532	10 002	28 787	100,0

TAULUKKO 2. Varusmiesten loppukyselyn vastaajat puolustushaaran mukaan

Puolustushaara	frekv.	%
Maavoimat	23666	82.2
Merivoimat	3442	12.0
Ilmavoimat	1679	5.8
Yht.	28787	100,0

TAULUKKO 3. Varusmiesten loppukyselyn vastaajat sukupuolen ja kyselyajankohdan mukaan.

	Kesä 2010	Talvi 2011	Kesä 2011
Sukupuoli			
mies	9103	9287	9651
nainen	214	176	201
yhteensä	9317	9463	9852

Tutkimuksen analysointivaiheessa pidättäydyttiin mies-nainen -luokitteluun perustuvasta tarkastelusta, koska vastaajamäärien välinen epäsuhta on niin suuri. Miespuolisten vastaajien joukosta ei myöskään pystytty identifioimaan naisvastaajia vastaavaa vertailuryhmää, johon vertailua olisi voitu tehdä. Jos naisvastaajien aineistoa analysoitiin, tehtiin se vain heidän vastauksistaan lähinnä aikasarjaan perustuen.

TAULUKKO 4. Varusmiesten loppukyselyn vastaajat kotipaikan mukaan

	%
iso kaupunki, yli 50 000 as	34,2
kaupunki 20 – 50 000 as	19,9
pieni kaupunki alle 20 000 as	15,2
maaseutu, ml. kylä, taajama	29,7
yht.	100,0

Vastaajista kolmannes tulee isosta kaupungista (yli 50 000 asukasta), noin viidennes keskikokoisesta kaupungista (asukkaita 20 000 – 50 000) ja loput noin 45 % tulevat tasaisesti pienkaupungeista, taajamista maaseudulla sekä varsinaisesti maaseudulta tai pienistä kylistä. Vastaajaryhmistä ryhmänjohtajat ja upseerikokelaat tulevat hieman muita useammin isosta

kaupungista, ja vastaavasti pienistä kylistä tai maaseudulta tulevat palvelevat hiukan yleisemmin 12 kk:n miehistötehtävissä.

TAULUKKO 5. Varusmiesten loppukyselyn vastaajat siviilikoulutuksen mukaan

	%
peruskoulu (myös osittain)	8,7
ammattillinen tutkinto	45,7
lukio / ylioppilas	44,2
korkeakoulututkinto	1,2
yht.	100,0

Ylin suoritettu koulutus ennen palvelukseen astumista on joko lukio / ylioppilastutkinto tai ammatikoulu / ammatillinen tutkinto, kummankin osuus vastanneista on noin 43 %. Vastaajista on siis n. 85% suorittanut toisen asteen tutkinnon. Vajaalla 10 %:lla vastanneista ylin tutkinto on peruskoulun päättötodistus. Upseerikokelaat ja ryhmänjohtajat ovat muita todennäköisemmin lukion / ylioppilastutkinnon suorittaneita.

Kun verrataan varusmiehiä Suomen 20–24 -vuotiaaseen miespuoliseen väestöön ⁶ voidaan todeta, että

- pelkän peruskoulun suorittaneita on varusmiehissä vähemmän kuin ao. väestössä
- ylioppilaita on varusmiehissä suunnilleen saman verran kuin ao. väestössä
- ammatillisen koulutuksen saaneita on varusmiehissä suunnilleen saman verran kuin ao. väestössä
- korkeakoulututkinnon suorittaneita on varusmiesten joukossa paljon vähemmän kuin ao. väestössä

Kun ylioppilastutkinnon suorittaneiden osuus väestöstä on noussut erittäin paljon viime vuosikymmeninä, myös heidän prosenttinen osuutensa varusmiehistä on noussut. Pelkän peruskoulutasoisen koulutuksen saaneiden osuus on puolestaan laskenut. Varusmiesaineiksessä on nykyään paljon enemmän ylioppilaita kuin ennen. Tämä merkitsee myös sitä, että yhä useampi palvelukseen tuleva ylioppilas saa miehistökoulutuksen. Pitemmällä tähtäyksellä tämä tarkoittanee myös, että yhä useammalla korkeakoulututkinnon suorittaneella suomalaismiehellä on takanaan miehistötasoinen varusmieskoulutus.

TAULUKKO 6. Varusmiesten loppukyselyn vastaajat perheen varallisuuden mukaan

	%
varakas	4,0
hyvätuloinen	26,4
keskituloinen	58,3
melko vähävarainen	9,0
vähävarainen	1,9
yht.	100,0

Vastaajista valtaosa eli noin 60 % arvioi perheensä olevan taloudeltaan keskituloisia, hyvätuloisia oli noin neljännes. Melko vähävaraisesta perheestä oli vajaa kymmenesosa (9%) ja varakkaasta perheestä oli 4 % varusmiehistä. Vähävaraiseksi perheensä arvioi 2% vastanneista. (Mittaaminen kysymällä tällä tavalla vastaajan omaa arvioita perheen varakkuudesta ei ehkä

⁶ Tilastokeskus: Oppilaitostilastot 2011. SVT, Koulutus 2012, Helsinki 2012.

ole yhtä objektiivista kuin mittaaminen esim. vanhempien tulotason tai muun varallisuuden perusteella, mutta se, miten varusmiehet itse mieltävät perheensä varakkuustason on sekin sosiaalinen tosiasia, joka saattaa euromääriä paremmin olla yhteydessä moniin asioihin.)

Upseerikokelaiden taustalla on hivenen muita useammin hyvätuloinen perhe, mutta kuitenkin joka 10. upseerikokelas on lähtöisin melko vähävaraisesta tai vähävaraisesta perheestä.

89% vastanneista ole joutunut ottamaan lainaa varusmiespalveluksen suorittamisen vuoksi, ei myöskään kukaan heidän läheisistään. Noin 7% vastanneista on itse henkilökohtaisesti ottanut lainaa, joka on yleisimmin ollut pikavippi, sen jälkeen osamaksusopimus tai pankkilaina.

Tyypillinen varusmies on siis:

- kotoisin suuresta tai suurehkosta kaupungista (55%)
- ylin koulutus ennen palvelukseen astumista varusmiesjohtajilla lukion/ylioppilastutkinnon suorittaminen
- ylin koulutus miehistöön kuuluvilla ammattikoulu/ammattillinen tutkinto
- keskituloisesta perheestä (59 %).

Uudistetussa loppukyselyssä kartoitettiin myös ensimmäisen kerran sitä, millaisia siviilielämään liittyviä ongelmia varusmiespalvelus voisi aiheuttaa. (Tietenkin tätä on tutkittu puolustusvoimissa aikaisemmin muulla tavalla, mutta nyt on mahdollista selvittää ongelmien tilastollisia yhteyksiä muihin loppukyselyssä mitattuihin varusmiesaikaa koskeviin asioihin.) Varusmiesaikaiset lainat, velat ja siviilioingelmat sijoittuvat ikään kuin ”välimaastoon” siviilielämän ja varuskunta-alueella vietetyn elämän välille. Näiden ongelmien lähtökohdat voivat olla siviilielämässä, mutta puolustusvoimat aktivoi tai aiheuttaa ne määräämällä varusmiehet palvelukseen.

TAULUKKO 7. Varusmiesten loppukyselyn vastaajat raha- tai siviiliasioita koskevien ongelmien mukaan

ongelman laatu	%
perhe / sukulaiset	1,9
parisuhde	11,2
työ	3,6
raha-asiat	15,9
terveys	5,3
useampia edellisistä	14,9
ei ongelmia	47,2
yht.	100,0

Vastausvaihtoehtojen mukaan huolet voivat koskea perhettä/sukulaisia, parisuhdetta, työtä, raha-asioita, terveyttä tai useampia edellisistä. Vajaat puolet palveluksen suorittaneista ei koe palveluksen aiheuttaneen minkäänlaisia ongelmia siviiliin. Kaikkein yleisin ongelma ovat rahahuolet, joita on noin 15%:lla vastaajista. Parisuhteeseen ongelmia oli aiheutunut noin joka kymmenennelle ja terveyteen liittyviä noin 5%:lle. Parisuhteeseen liittyvät ongelmat olivat huolestuttaneet suhteellisesti hiukan enemmän upseerikokelaita, kun taas miehistölle rahahuolet muodostivat suhteellisesti suurimman ongelman.

Noin 15% vastaajista kertoi kuitenkin itsellään olevan yhtä aikaa useita erityyppisiä siviilielämään liittyviä ongelmia. Tällaisia varusmiehiä oli tämän tutkimuksen vastaajista noin 4300 varusmiestä. – Valitettavasti varusmiesajan eri tyyppisiä siviilielämään liittyviä ongelmia ja niiden vaikutuksia esimerkiksi palvelusmotivaatioon tai koko varusmiesaikaa koskevaan yleisarviointiin ei ehditty analysoida tarkemmin tässä tutkimuksessa. Toivottavasti aiheeseen voitaisiin palata jatkotutkimuksissa.

5.2. Pääkomponenttianalyysit summamuuttujien muodostamiseksi

a) Pääkomponenttianalyysi maanpuolustustahtokysymyksistä

Koska tässä tutkimuksessa on kohteena maanpuolustustahto, selvitettiin ensimmäiseksi, millaisia ulottuvuuksia pääkomponenttianalyysillä voitiin löytää maanpuolustustahtoa mittaamaan tarkoitettua väittämistä nro 12 – 22 ja vastasiko pääkomponenttirakenne NetJotos-ohjelmaan keväällä 2010 kysymyssarjan uudistamisen yhteydessä muodostettuja summamuuttujia.

Pääkomponenttianalyysi tehtiin maanpuolustustahtoon liittyvillä väittämillä nro 12 – 22 käyttäen Varimax-rotatointia. Analysointi tehtiin sekä koko vastausaineistolle että erikseen neljälle osajoukolle, jotka muodostettiin vastaajan sotilaskoulutuksen mukaan seuraavasti:

- miehistö 6 kk
- miehistö 9 ja 12 kk
- ryhmänjohtajat ja sellaiset johtajakoulutuksen saaneet joilla ei ollut alaisia
- upseerikokelaat.

Maanpuolustustahtoväittämien väliset korrelaatiokertoimet kokonaisaineistossa olivat välillä 0.27 – 0.74 ja suurin piirtein vastaavat kertoimet olivat em. osajoukoissakin. Korrelaatiokertoimet ovat hyvällä tasolla, sillä pääsääntöisesti ne ylittävät arvon 0.3. Kommunaliteetit olivat välillä 0.406 – 0.756 eli yksittäisten muuttujien vaihtelua pystytään hyvin selittämään syntyneellä pääkomponenttirakenteella. Lisäksi KMO -kuntoisuudesta osoitti korrelaatiomatriisin olevan sovelias pääkomponenttianalyysiin.

TAULUKKO 8. Rotatoitu pääkomponenttimatriisi, varusmiesten loppukysely, muuttujat nro 12 – 22 (aineisto: varusmiesten loppukysely, saapumiserät 1/10, 2/10, 1/11).

Rotated Component Matrix^a

	Pääkomponentti	
	1	2
14. Katson oikeaksi, että Suomessa kansalaiset ovat velvollisia asein puolustamaan maata	,834	
15. On oikein, että maan miespuolisten kansalaisten tulee suorittaa varusmiespalvelus osana maanpuolustusvelvollisuutta	,799	,307
13. Suomella pitää olla suorituskykyiset puolustusvoimat	,772	
17. Yleinen asevelvollisuus on Suomessa "arvo sinänsä", joka pitäisi säilyttää kaikissa olosuhteissa	,751	,330
16. Suomen itsenäisyyden aseelliseen puolustamiseen varautuminen on yhtä tärkeää nyt kuin viime sotien aikana.	,749	
12. Jos Suomeen hyökätään, suomalaisten olisi puolustauduttava aseellisesti kaikissa tilanteissa, vaikka tulos näyttäisi epävarmalta	,712	
19. Olisin tulevaisuudessa halukas (esimerkiksi parin vuoden kuluttua) osallistumaan jossain kiinnostavassa muodossa vapaaehtoiseen reserviläistoimintaan		,801
18. Puolustusvoimat pitää kertausharjoituksia tärkeinä. Pidän velvollisuutenani osallistua kertausharjoitukseen, jos saan käskyn		,758
20. Olisin tullut varusmiespalvelukseen, vaikka sen suorittaminen olisi ollut vapaaehtoista		,738
21. Koin saamani sotilaskoulutuksen tärkeäksi	,389	,700
22. Yritin suoriutua mahdollisimman hyvin varusmiespalveluksessa		,602

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

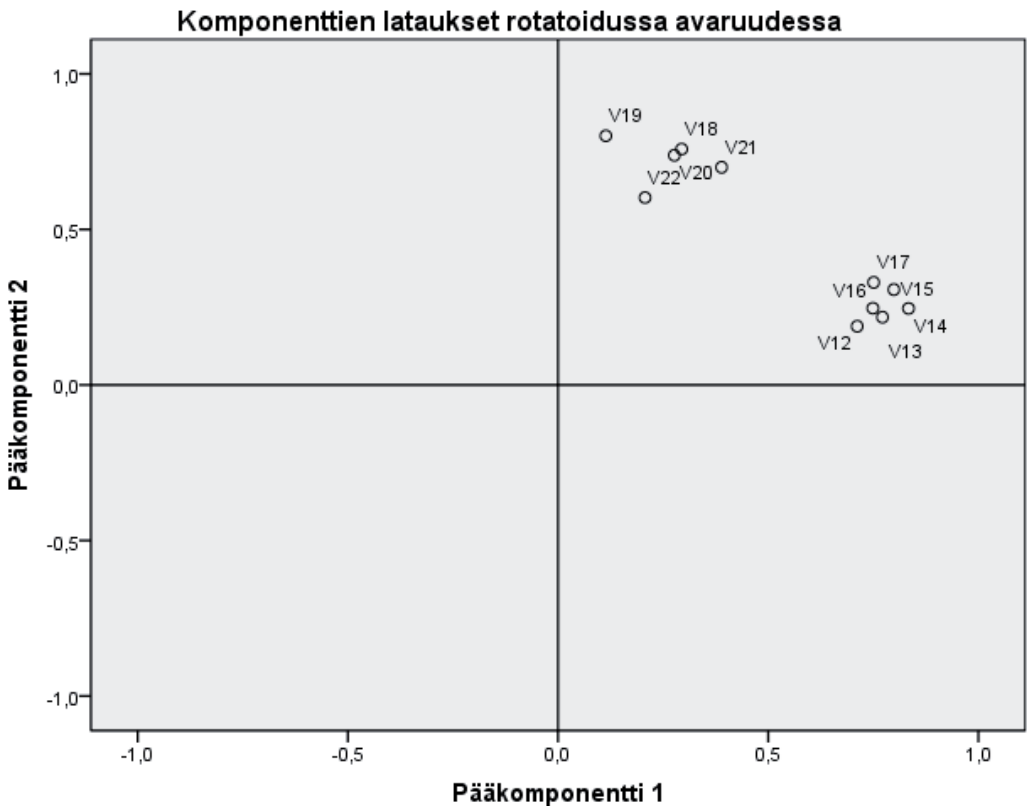
a. Rotation converged in 3 iterations.

Analyysissä mukana olleet 11 muuttujaa muodostivat odotusten mukaisesti kaksi pääkomponenttia, joista ensimmäiselle annettiin nimeksi yleinen maanpuolustustahto, sisältäen muuttujat 12 – 17. Toinen komponentti on henkilökohtainen maanpuolustustahto / palvelusmotivaatio, sisältäen muuttujat 18 – 22. Nämä komponentit ao. muuttujineen olivatkin jo NetJotos-ohjelmassa valmiina summamuuttujina.

Kokonaisaineiston analyysissä muuttujista kolme (15,17 ja 21) latautuivat sekä ykkös- että kakkoskomponentille. Nämä kaksoislataukset säilyvät osajoukkokohtaisessa tarkastelussa miehistöön kuuluvilla vastaajilla. Johtajakoulutuksen saaneiden aineistoissa kaksoislataus oli enää vain muuttujan 21 kohdalla. Tämä viittaisi siihen, että varusmiesjohtajien pitempi koulutus ja selkeämmät ryhmäidentiteetit yhtenäistävät yleiseen maanpuolustustahtoon liittyviä arviointeja.

Ensimmäisen pääkomponentin selitysaste oli 36 % ja toisen selitysaste 27 %; yhteinen selitysaste oli 67 %, mitä voidaan pitää varsin tyydyttävänä. Pääkomponenttianalyysi osoitti kuitenkin, että väittämä nro 22 ”Yritin suoriutua mahdollisimman hyvin varusmiespalve-

luksessa” on puhtaasti numeroiden valossa hieman epäkurantti tässä muuttujajoukossa. Kyseinen muuttuja sai sekä korrelaatiomatriiseissa että kommunaliteettien osalta matalimmat arvot. Muuttuja on kuitenkin tärkeä, koska se on tarkoitettu mittaamaan vastaajan arviointia omasta motivaatiosta tai käytännön halusta palveluksen suorittamiseen, jota muutkin pääkomponenttiin tulleet muuttujat on luonnollisesti tarkoitettu kuvaamaan.

KUVIO 2. Graafinen kuvaus pääkomponenteille latautuneista muuttujista nro 12–22 (aineisto: varusmiesten loppukysely, saapumiserät 1/10, 2/10, 1/11).

Kuvio 2 osoittaa, että yleistä ja henkilökohtaista maanpuolustustahtoa mittaavat muuttujat muodostavat kaksi selvästi toisistaan erottuvaa ryhmää.

Muodostettujen summamuuttujien reliabiliteettia tarkasteltiin kummankin osalta erikseen korrelaatiomatriisiin ja alfa-kertoimen avulla. Yleinen maanpuolustustahdon kohdalla Cronbachin alfa oli 0.896. Tämän summamuuttujan osioina olevien muuttujien väliset korrelaatiot olivat välillä 0.47 – 0.74.

Vastaavasti henkilökohtaisen maanpuolustustahdon alfa-kerroin oli 0.824 ja korrelaatiot välillä 0.32 – 0.58. Jos mittarista jätettäisiin pois muuttuja 22 (alhaisimmat korrelaatiot ja kommunaliteetit), alfa-kertoimen arvoksi muodostuisi 0.826. Jos jätettäisiin pois muuttuja 21 (kaksoislataukset kaikissa vastaajaryhmissä), alfa-kerroin olisi 0.722. Kummankaan yksittäisen muuttujan poisjättäminen ei parantaisi olennaisesti tulosta.

Edellisen perusteella tämän tutkimuksen tilastolliset analyysit päätettiin tehdä käyttäen henkilökohtaisen puolustustahdon mittarina summamuuttujaa, joka oli muodostettu kysymyksistä nro 18 – 22.

Tutkimuksen myöhemmissä vaiheissa, jolloin tarkasteltiin erityisesti 6 kk palvelevia varusmiehiä, tuli kuitenkin esille seuraavaa. Ensinnäkin on syytä palauttaa mieleen se edellä kohdassa 2 todettu asia, että käsitteellisesti varusmiesten rauhan ajan henkilökohtainen puolustustahto muodostuu:

- palvelusmotivaatiosta
- motivaatiosta tulla kertausharjoituksiin, ja näiden lisäksi mahdollisesti vielä
- halukkuudesta vapaaehtoiseen maanpuolustustyöhön.

Nykyisessä summamuuttujassa palvelusmotivaatiota (sanamuodon valossa) mittaa kysymys nro 22, kertausharjoituksiin tuleminen halukkuutta nro 18 ja halukkuutta vapaaehtoiseen maanpuolustustoimintaan nro 19. Muita kysymyksiä nro 20 ja 21 on vaikeampi sijoittaa näihin (jolloin myös niiden säilyttäminen kysymyssarjassa lieene turhaa).

Maavoimien 6 kk palvelevien varusmiesten aineistolle⁷ tehdyssä pääkomponenttianalyysissä (kolmen pääkomponentin ratkaisu, fixed number of factors) saatiin tulokseksi, että kysymykset 12–17 eriytyivät yhdeksi pääkomponentiksi (yleinen maanpuolustustahto), kysymykset 18, 19 ja 20 toiseksi pääkomponentiksi ja kysymys nro 22 omaksi pääkomponentiksi. Kysymys nro 21 latautui kaikille kolmelle komponentille.

Edelleen todettiin, että kysymysten 18, 19 ja 22 prosenttijakaumat poikkesivat kaikki voimakkaasti toisistaan. Edellä oleva viittasi siihen, että varusmiesajan palvelusmotivaatio ja halukkuus tulla kertausharjoituksiin ovat joko eri asioita tai ainakin saman käsitteen (henkilökohtaisen maanpuolustustahdon) eri dimensioita.

Tältä pohjalta päädyttiin siihen, että henkilökohtaista maanpuolustustahtoa pitäisi jatkossa pyrkiä tietoisesti mittaamaan siten, että mitataan erikseen kumpaakin dimensiota (ja mahdollisesti, mutta ei välttämättä vielä kolmattakin eli halukkuutta vapaaehtoiseen maanpuolustustoimintaan).

Henkilökohtaisen puolustustahdon mittaamista kannattaisi jatkossa siis kehittää siten, että sen mitattavina elementteinä olisivat selkeyden vuoksi vain:

- varusmiesajan palvelusmotivaatio
- motivaatio tulla kertausharjoituksiin.

Nykyisistä henkilökohtaisen puolustustahdon kysymyksistä voitaisiin näitä mittaavina säilyttää nro 22 ja 18. Poistettavien kysymysten 20 ja 21 tilalle voitaisiin laatia uudet kysymykset, joista toinen kartoittaisi palvelusmotivaatiota ja toinen valmiutta kertausharjoituksiin. Henkilökohtaista puolustustahtoa voitaisiin yhden summamuuttujan sijasta kartoittaa kahdella summamuuttujalla, joita toinen mittaisi palvelusmotivaatiota ja toinen halukkuutta tai valmiutta tulla kertausharjoituksiin. Kysymys nro 19 voitaisiin säilyttää kysymyssarjassa, mutta sitä ei sisällytetä kumpaankaan em. summamuuttujaan. Tarvittaessa senkin tulokset saataisiin näin käyttöön.

Mikäli katsotaan tarkoituksenmukaiseksi, voidaan em. kaksi summamuuttujaa tietenkin jatkossa yhdistää vielä kolmanneksi, kokonaisvaltaiseksi summamuuttujaksi ”henkilökohtainen maanpuolustustahto”. Tällöin on ongelmana kuitenkin se, että sen antamat tulokset olisivat keskiarvoja kahden erilaisen dimension tuloksista. Eli käytännössä palvelusmotivaatio voisi olla hyvä ja halu tulla kertausharjoituksiin huono, jolloin summamuuttuja antaisi keskimääräisen tuloksen.

⁷ Jatkossa tulee esille, miksi analyysija tehtiin juuri tämän vastaajajoukon osalta.

b) Pääkomponenttianalyysit kysymyssarjan muista muuttujista

Yleiskuvan saamiseksi maanpuolustustahtoon yhteydessä olevista ja siihen mahdollisesti vaikuttavista kysymyssarjassa kartoitetuista tekijöistä varusmiesten loppukyselyn kokonaisaineistolle ja sen osaryhmille tehtiin pääkomponenttianalyyseja, joissa oli mukana suurin osa kysymyssarjan muuttujista. Kokonaisaineistolla tarkoitetaan kolmen kyselykerran yhdistettyä aineistoa, jossa vastaajina on kaikkiaan lähes 29000 varusmiestä. Osaryhminä olivat esim. erilaisen sotilaskoulutuksen saaneet varusmiehet, kuten 6 kk palvelevat, ryhmänjohtajat jne. Näissä pääkomponenttianalyyseissa oli tavoitteena:

- tarkastaa ja tarvittaessa korjata NetJotos-ohjelmaan muodostetut loppukyselyn vakiotulostuksessa käytetyt summamuuttujat
- muodostaa joitakin uusia summamuuttujia käytettäväksi tämän tutkimuksen SPSS-analyyseissa ja jatkossa myös joukko-osastojen saamassa loppukyselyjen tulostuksessa.

Ensin mainitun tavoitteen suhteen voi todeta, että loppukyselyn kysymyssarja ja koko mittastapa uudistettiin vuonna 2010. Aikataulu ei tällöin mahdollistanut pilottikyselyn pitämistä uuden kysymyssarjan psykometrinen ominaisuuksien selvittämiseksi, vaan summamuuttujat muodostettiin aikaisempien esikuvien ja eräistä uudemmissa tutkimuksista (Leimu, Harinen, Sinkko 2008, Sinkko, Harinen, Leimu 2008) saatujen kokemusten perusteella. Saapumiserien 1/2010 – 2/2012 (neljä saapumiserää) tulostuksessa kyselytuloksia on ennen tätä tutkimusta raportoitu 18 summamuuttujan avulla (ns. ”vanhat summamuuttujat”).

Pääkomponenttianalyysien ja käsitteellisen tarkastelun avulla päädyttiin seuraavaan. Vanhoista vuodelta 2010 peräisin olevista summamuuttujista seuraavia voidaan edelleen käyttää NetJotos-ohjelmassa summamuuttujina.

TAULUKKO 9. Vanhat käytössä säilytettävät summamuuttujat ja niiden sisältämät osiot eli yksittäiset muuttujat.

summamuuttujat	osiot	Alfa-kerroin
1. Maanpuolustustahto	12, 13, 14, 15, 16, 17	0,894
4. Koulutuksen tavoitteet	27, 28	0,656
6. Palaute	35, 36, 37, 38, 39	0,786
8. Arvio ryhmänjohtajista	48, 49, 50, 51, 52	0,905
9. Arvio upseerikokelaista	53, 54, 55, 56, 57	0,919
10. Arvio kantahenkilökunnasta	58, 59, 60, 61, 62	0,798
11. Ryhmäkiinteyt	63, 64, 65,	0,853
14. Huollon järjestelyt	82, 83, 84, 85, 86	0,656
17. Koulutuksen laatu	103 (vain yksi osio)	--
18. Johtajakoulutuksen laatu	120 (vain yksi osio)	--

Sen sijaan seuraavat ”vanhat” summamuuttujat eivät täyttäneet tutkijoiden asettamia kriteerejä

- 2. Palvelusmotivaatio
- 3. Koulutuksen haasteellisuus
- 5. Koulutusjärjestelyt
- 7. Suorituskyky sodassa
- 12. Henkinen ja fyysinen suorituskyky

- 13. Varusmiespalveluksen aikainen liikuntakoulutus
- 15. ”Armeija-aika”
- 16. Puolustusvoimat työnantajana.

Näiden tilalle muodostettiin ”parempia” korjattuja summamuuttujia. Lisäksi muodostettiin muutamia kokonaan uusia summamuuttujia. Näitä käytettiin tämän tutkimuksen tietokoneajoissa. Kuten edellä todettiin, tutkimusraportin laatimisen loppuvaiheessa päädyttiin siihen, että myös summamuuttuja ”palvelusmotivaatio” tulisi jatkossa jakaa kahdeksi summamuuttujaksi.

Erityisesti liikuntakoulutuksen suhteen voi todeta, että kysymyssarjassa oli 15 kysymystä, jotka koskivat henkistä ja fyysistä toimintakykyä ja liikuntakoulutusta. Tehtyjen analyysien perusteella päädyttiin niiden osalta seuraaviin summamuuttujiin:

- liikuntakoulutuksen järjestelyt
- palveluksen rasittavuus
- koulutuksen haasteellisuus ja
- liikuntakoulutus rangaistuskeinona.

Palvelusturvallisuutta ja sen muutoksia kuvattaessa on aikaisemmin käytetty yksittäisiä muuttujia, ja palvelusturvallisuutta koskevat päätelmät on tähän mennessä tehty näiden yksittäisten muuttujien pohjalta. Nyt palvelusturvallisuuden mittariksi muodostettiin uusi summamuuttuja. Tämä summamuuttuja on moniaineellinen eikä tilastollisessa mielessä yhtä onnistunut kuin muut summamuuttujat, mutta sen osioita yhdistää se, että ne pyrkivät mittaamaan keskeisen tärkeää asiaa eli palvelusturvallisuuden eri puolia.

Myös koulutettavan omaa aktiivisuutta johtajakaudella mittaamaan muodostettiin täysin uusi summamuuttuja ”aktiivisuus johtajakoulutuksessa”.

Suoritettujen analyysien pohjalta saatiin siis eräiden vanhojen summamuuttujien korjaamisen lisäksi muodostetuksi NetJotosta varten kaksi uuttaa summamuuttujaa eli johtajakauden aktiivisuutta ja palvelusturvallisuutta kuvaavat mittarit. Yhteenveto vanhoista ja uusista summamuuttujista on esitetty seuraavassa taulukossa.

TAULUKKO 10. Tilastollisten analyysien pohjalta saadut vanhat entisessä muodossa käytökelpoiset summamuuttujat, vanhat korjatut summamuuttujat (joista on poistettu suluissa olevat osiot) ja kokonaan uudet summamuuttujat varusmiesten loppukyselyssä

Summamuuttujat	Osiot	Alfa-kerroin	Huom.!	Net-Jotos *)
Maanpuolustustahto	12, 13, 14, 15, 16, 17	0,894	vanha	x
Palvelusmotivaatio	22, (19, 20, 21) + uusi kysymys **)	0,824	korjattu	x
Valmius tulla kertausharjoitukseen	18 + uusi kysymys **)		korjattu	x
Palaute	35, 36, 37, 38, 39	0,786	vanha	x
Koulutuksen tavoitteet	27, 28	0,656	vanha	x
Arvio ryhmänjohtajista	48, 49, 50, 51, 52	0,905	vanha	x
Arvio upseerikokelaista	53, 54, 55, 56, 57	0,919	vanha	x
Arvio kantahenkilökunnasta	58, 59, 60, 62	0,798	vanha	x
Ryhmäkiinteytys	63, 64, 65,	0,853	vanha	x
Huollon järjestelyt	82, 83, 84, 85, 86	0,656	vanha	x
"Armeija-aika"	87, 88, 89, (90)		korjattu	x
Koulutuksen laatu	103 (yksi osio)	– –	vanha	x
Koulutuksen järjestelyt	29, 30, 31, 32, 33		korjattu	
Koulutuksen haasteellisuus	23, 24		uusi	x
Oma-aloitteisuus koulutustilanteissa	24, 25, 26		korjattu	x
Liikuntakoulutuksen järjestelyt	72, 73, 74, 75, 77		korjattu	x
Liikuntakoulutus rangaistuskeinona	79, 80	0,765	korjattu	x
Arvio sodan ajan suorituskyvystä	40, 41, 42, (43, 44), 45		korjattu	x
Usko omaan suorituskyvyn sodassa	46, 47	0,772	korjattu	x
Luottamus aseistukseen	43 (yksi osio)	– –	uusi	x
Taistelustressiin liittyvä koulutus	67, 68, 71	0,702	korjattu	
Palveluksen rasittavuus	(66), 69, 70		korjattu	x
Palvelusturvallisuus	34, 38, 81, 85	0,524	uusi	x
Aktiivisuus johtajakoulutuksessa	117, 118, 119	0,897	uusi	
Johtajakoulutuksen laatu	120 (yksi osio)	– –	vanha	x

*) Taulukkoon on merkitty x:llä ne summamuuttujat, joita raportit tekijät suosittelevat käytettäväksi niissä varusmiesten loppukyselyn tulosteissa, joita NetJotos-ohjelma tuottaa ”automaattisesti” joukko-osastoille (ks. lähemmin raportin kohta 6).

**) Taulukossa suluissa olevat kysymykset ehdotetaan poistettaviksi vanhoista NetJotos-summamuuttujista. Kysymykset 20 ja 21 ehdotetaan lisäksi poistettavaksi koko kysymyssarjasta. Niiden tilalle tulisi laatia kaksi uutta kysymystä, joista toinen koskee palvelusmotivaatiota ja toinen halukkuutta tulla kertausharjoitukseen. Ne otetaan tilastollisten analyysien jälkeen mukaan näihin summamuuttujiin.

Em. taulukosta on vielä tärkeää huomauttaa seuraavaa. Raportin tilastollisia analyysejä on jatkettu ja täydennetty tutkimuksen eri vaiheissa ja em. taulukkoa on korjattu ja päivitetty useaan kertaan. Nyt käsillä olevan raportin tilastolliset analyysit tehtiin kuitenkin niillä summamuuttujilla, jotka muodostettiin jo tutkimuksen ensi vaiheessa. Näin tilastollisissa analyyseissä käytetyt taulukon summamuuttujat ”palvelusmotivaatio”, ”arvio sodan ajan suorituskyvystä”, ”armeija-aika” ja ”palveluksen rasittavuus” sisältävät myös ne taulukossa suluissa olevat osiot, jotka tutkimuksen loppuvaiheessa katsottiin voitavan jatkossa poistaa summamuuttujista.

Varusmiesten loppukyselyn kysymyssarjaan esitetään lisättäväksi seuraava kysymys (väittä-mä): ”Osallistuin J-kauden lopussa olleeseen sota- ja ampumaharjoitukseen eli niin sanot-tuun ’loppusotaan’ ”.

5.3. Maanpuolustustahdon yleistaso ja trendi kokonaisaineistossa

a) Yleinen maanpuolustustahto

Yleisen maanpuolustustahdon tasoa tarkasteltiin sekä summamuuttujan että kahden yksittäisen summamuuttujiin sisältyvän väittämän avulla. Yleisen maanpuolustustahdon kohdalla ao. ”kärkimuuttujia” olivat nro 14: ”Katson oikeaksi, että Suomessa kansalaiset ovat velvollisia asein puolustamaan maataan” ja ns. ”klassinen maanpuolustustahtokysymys” väittämä nro 12 ”Jos Suomeen hyökätään, suomalaisten olisi puolustauduttava aseellisesti kaikissa tilanteissa, vaikka tulos näyttäisi epävarmalta”.⁸

Kun kolmen ensimmäisen kyselykerran kaikkia varusmiehiä tarkastellaan yhtenä suurena joukkona sotilasarvosta ja kyselykerrasta riippumatta, voidaan todeta, että *yleinen maanpuolustustahto on korkealla tasolla*, keskiarvo oli 4,00 (asteikko 1–5, keskihajonta 0,92).

Seuraavassa taulukossa tarkastellaan yleisen maanpuolustustahdon tuloksia eri kyselykerroilla (mukana on myös talven 2012 kysely).

TAULUKKO 11. Yleisen maanpuolustustahdon taso varusmiesten loppukyselyssä summamuuttujan ja kahden yksittäisen väittämän avulla kuvattuna kyselykerroittain (vastaajina kaikki varusmiehet, muuttujien keskiarvoja asteikolla 1–5).

	Kyselyn ajankohta			
	Kesä 2010 n = 9 457	Talvi 2011 n = 9 627	Kesä 2011 n = 10 024	Talvi 2012 n = 9 751
YLEINEN MAANPUOLUSTUSTAHTO				
Summamuuttuja 1. Yleinen maanpuolustustahto	4,01	4,00	4,02	3,95
Väittämä 12. Jos Suomeen hyökätään....	4,07	4,05	4,08	4,00
Väittämä 14. Katson oikeaksi, että Suomessa ...	4,19	4,14	4,19	4,10

yleinen maanpuolustustahto (kyselykerrat kesä 2010, talvi 2011 ja kesä 2011): $F=5,587$, $p = ,004$

Kyselykertojen erojen merkitsevyyttä analysoitiin yksisuuntaisella varianssianalyysillä (ANOVA) ja sitä, miten ryhmien keskiarvot erosivat pareittain tilastollisesti toisistaan Post Hoc -testillä (Tukey).

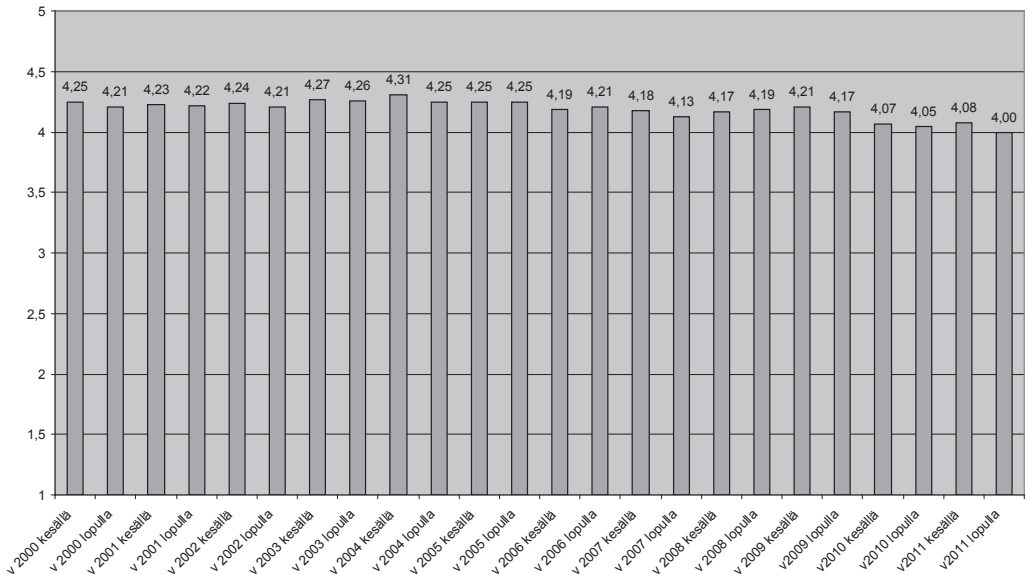
Kyselykertojen väliset erot olivat pienehköjä kolmen ensimmäisen kyselykerran kohdalla. Sen sijaan talvella 2012 tehdyn kyselyn tulos on alempi kuin muilla, mukaan lukien talvella 2011 tehty kysely. Loppukyselyssä on kausivaihtelua siten, että talvella annetut arviot ovat hieman heikompia kuin kesällä.

Talven 2012 kohdalla on vaikeaa sanoa, onko kyse maanpuolustustahdon todellisesta laskusta vai normaalista joskin hieman tavallista suuremmasta kausivaihtelusta.

⁸ ”Klassista maanpuolustustahtokysymystä” (nro 12) on pitkään käytetty ja käytetään yhä mm. puolustusvoimien vakiokyselyissä sekä sen lisäksi ainakin Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan MTS:n mielipidetutkimuksissa.

Asiaa voidaan tarkastella myös ulottamalla ajanjaksoa kauemmaksi taaksepäin. Seuraavassa kuviossa on esitetty ”klassisen maanpuolustustahtokysymyksen” keskiarvoja kokonaisaineistossa vuosina 2000–2011.

”Jos Suomeen hyökätään, suomalaisten olisi puolustauduttava aseellisesti kaikissa tilanteissa, vaikka tulos näyttäisi epävarmalta”

KUVIO 3. ”Klassisen maanpuolustustahtokysymyksen” keskiarvo asteikolla 1–5 kyselykerroittain v. 2000–2011, vastaajina kaikki kotiutuvat varusmiehet (24 saapumiserää)

Pelkästään kuviota katsomalla voisi ajatella, että yleinen maanpuolustustahto olisi pitkällä aikavälillä laskussa. Vuosina 2000–2005 muuttujan keskiarvo on suunnilleen 4.21 – 4.25 tasolla. Vuosina 2006–2009 se on 4.17 – 4.19 tasolla yhtä kyselykertaa (kesä 2009) lukuun ottamatta. Lopuksi vuosina 2010–2011 keskiarvo vaihteli välillä 4.00 – 4.08. On kuitenkin huomioitava, että kyselyjärjestelmän teknistä toteutustapaa muutettiin perusteellisesti vuonna 2010 ja vuosien 2010–2011 kyselyt tehtiin uudistetulla järjestelmällä (NetJotos). Vaikka ao. väittämän sanamuoto säilyi täsmälleen samana, on otettava huomioon se mahdollisuus, että kyselyjärjestelmän muuttaminen on voinut jotenkin vaikuttaa tulosten laskuun.

b) Henkilökohtainen maanpuolustustahto

Henkilökohtaisen maanpuolustustahdon kohdalla summamuuttujan kärkimuuttujia olivat kysymykset nro 22 ja 18. Nämä olivat sanamuodoiltaan seuraavat: nro 22 ”Yritin suoriutua mahdollisimman hyvin varusmiespalveluksesta” ja nro 18 ”Puolustusvoimat pitää kertausharjoituksia tärkeänä. Pidän velvollisuutenani osallistua kertausharjoitukseen, jos saan käskyn”.⁹

Henkilökohtaisen maanpuolustustahdon keskiarvo asteikolla 1–5 oli kolmen kyselykerran kaikilla varusmiehillä 3,22 (keskihajonta 0,98). *Henkilökohtaisen maanpuolustustahdon taso oli siis pelkällä summamuuttujalla mitattuna huomattavasti alempi kuin yleisen maanpuolus-*

⁹ Kuten kohdassa 2 todettiin, huomionarvoista on, että henkilökohtaista maanpuolustustahtoa ei pyritä mittaamaan tiedustelemalla, mitä vastaaja olisi valmis/halukas tms. tekemään kuvitellussa, nykytilanteesta täysin poikkeavassa tilanteessa, esim. sodan tai kriisin aikana.

tustahdon taso (joka oli 4,00). Henkilökohtaisen maanpuolustustahdon kohdalla koko vastaajajoukko pääsi siis vain niukasti asteikon (1–5) keskiarvon paremmalle puolelle. Mutta tämä tulos johtuu myös siitä, että summamuuttujassa on mukana, hieman kyseenalaisesti kuten edellä todettiin, myös mm. kysymys halukkuudesta vapaaehtoiseen maanpuolustus-toimintaan, jonka antama tulos oli huono.

Kuten edellä on todettu, henkilökohtainen maanpuolustustahto pitää sisällään varusmiesajan palvelusmotivaation (nro 22) ja valmiuden/halukkuuden tulla kertausharjoitukseen (nro 18). Palvelusmotivaatiota mittaavan muuttujan nro 22 keskiarvo oli 4,06. *Varusmiesten palvelusmotivaatio oli hyvällä tasolla.*

Valmiutta tulla kertausharjoituksiin mittaavan kysymyksen nro 18 keskiarvo oli 3,31. *Varusmiesten valmius tulla kertausharjoitukseen oli vain välttävällä tasolla.*

Seuraavassa taulukossa tarkastellaan henkilökohtaisen maanpuolustustahdon tuloksia eri kyselykerroilla (mukana on myös talven 2012 kysely) sen selvittämiseksi, onko nousevaa tai laskevaa trendiä havaittavissa.

TAULUKKO 12. Henkilökohtaisen maanpuolustustahdon taso varusmiesten loppukyselyssä summamuuttujan ja kolmen yksittäisen väittämän avulla kuvattuna kyselykerroittain (vastaajina kaikki varusmiehet, muuttujien keskiarvo asteikolla 1–5).

	Kyselyn ajankohta			
	Kesä 2010 n = 9 457	Talvi 2011 n = 9 627	Kesä 2011 n = 10 024	Talvi 2012 n = 9 751
HENKILÖKOHTAINEN MAANPUOLUSTUSTAHTO				
Summamuuttuja 2. Henkilökohtainen maanpuolustustahto	3,22	3,19	3,24	3,15
Muuttuja 22. Yritin suoriutua mahdollisimman hyvin varusmiespalveluksesta	4,05	4,04	4,08	
Muuttuja 18. Puolustusvoimat pitää kertausharjoituksia ...	3,30	3,29	3,34	3,27

henkilökohtainen maanpuolustustahto (kyselykerrat kesä 2010, talvi 2011 ja kesä 2011): $F = 7,093$, $p = ,001$

Keskiarvoissa näkyy kausivaihtelua, mutta mitään nousevaa tai laskevaa trendiä ei ole havaittavissa.

Tuloksista voidaan vielä todeta, että summamuuttujan arvot poikkeavat niin edellisissä kuin muissakin tämän raportin taulukoissa jonkin verran summamuuttujan osina olevien yksittäisten väittämien arvoista. Tämä kuuluu asiaan, koska summamuuttuja on muodostettu useista yleisempää asiaa tai dimensiota hieman eri puolilta mittaavasta osiosta. Lisäksi voi todeta, että summamuuttujaan sisältyi osiona myös kysymys nro 19, joka koski halukkuutta/valmiutta vapaaehtoiseen maanpuolustus-toimintaan. Tämän kysymyksen keskiarvot ovat huonompia kuin kysymyksissä 18 ja 22, jonka takia myös henkilökohtaisen maanpuolustustahdon summamuuttujan arvot ovat tämän raportin taulukoissa usein huonommat kuin ao. kysymysten.

5.4. Millä varusmiesten ryhmällä on huonoin maanpuolustustahto? Maanpuolustustahdon kannalta haasteellisimman varusmiesten ryhmän selvittäminen¹⁰

Maanpuolustustahdon kannalta haasteellisinta varusmiesten ryhmää etsittiin tarkastelemalla maanpuolustustahdon tasoa

- sotilaskoulutuksen mukaisissa ryhmissä
- eri puolustushaaroissa
- erikokoisissa joukko-osastoissa (suuri – keskikokoinen – pieni)
- yksittäisissä joukko-osastoissa puolustushaaran sisällä
- perusyksiköissä joukko-osaston sisällä (poimintoina).

a) Sotilaskoulutuksen mukaiset erot maanpuolustustahdossa

Kyselyssä tiedusteltiin, oliko vastaaja 6 kk, 9 kk tai 12 kk palveleva miehistöön kuuluva, ryhmänjohtaja vai upseerikokelas (kys. nro 2). Jo aikaisempien tutkimusten pohjalta voitiin ennakoita, että tämä muuttuja olisi selvässä yhteydessä maanpuolustustahtoon. Muuttuja olikin voimakkaassa yhteydessä sekä yleiseen että henkilökohtaiseen maanpuolustustahtoon, kuten seuraavasta taulukosta ilmenee.

TAULUKKO 13. Maanpuolustustahdon taso varusmiesten loppukyselyssä, erittely sotilaskoulutuksen mukaan (muuttujien keskiarvoja asteikolla 1–5).

	Sotilaskoulutus				
	Mieh 6 kk n = 12 744	Mieh 9 kk n = 2 787	Mieh 12 kk n = 3 688	Ryhmänj n = 7 024	Ups.kok n = 2 187
<u>YLEINEN MAANPUOLUSTUSTAHTO</u>					
Summamuuttuja 1. Yleinen maanpuolustustahto	3,79	3,95	4,12	4,24	4,40
Väittämä 12. Jos Suomeen hyökätään....	3,90	3,98	4,11	4,25	4,44
Väittämä 14. Katson oikeaksi, että Suomessa ...	3,94	4,13	4,28	4,42	4,61
<u>HENKILÖKOHTAINEN MAANPUOLUSTUSTAHTO</u>					
Summamuuttuja 2. Henkilökohtainen maanpuolustustahto	2,81	3,21	3,17	3,69	4,07
Muuttuja 22. Yritin suoriutua mahdollisimman hyvin varusmiespalveluksesta	3,86	4,01	3,98	4,30	4,65
Muuttuja 18. Puolustusvoimat pitää kertausharjoituksia ...	2,86	3,32	3,21	3,84	4,25

Huom. Yllä olevassa vertailussa ei ole ryhmää ”johtajakoulutettu, ilman omia alaisia”, koska ryhmän koko (357 varusmiestä) on huomattavan epäsuhtainen muihin ryhmiin verrattuna.

¹⁰ Kuten edellä kohdassa 1 todettiin, haasteellisimman ryhmän etsimisellä pyritään saamaan selville syitä tällaisen ryhmän muita huonompaan maanpuolustustahtoon, jotta asiaan voitaisiin jatkossa tulevien saapumiserien kohdalla vaikuttaa.

Yleisen maanpuolustustahdon taso oli huonoin 6 kk palvelevilla. Miehistöön kuuluvilla yleisen maanpuolustustahdon taso on sitä parempi, mitä pidempi palvelusaika (6 kk, 9 kk tai 12 kk) heillä on. Ryhmänjohtajilla yleinen maanpuolustustahto on korkeampi kuin miehistöllä. Korkein se on upseerikokelailla. 6 kk palvelevien ja upseerikokelaiden ero on huomattavan suuri (3.79 vs. 4.40).

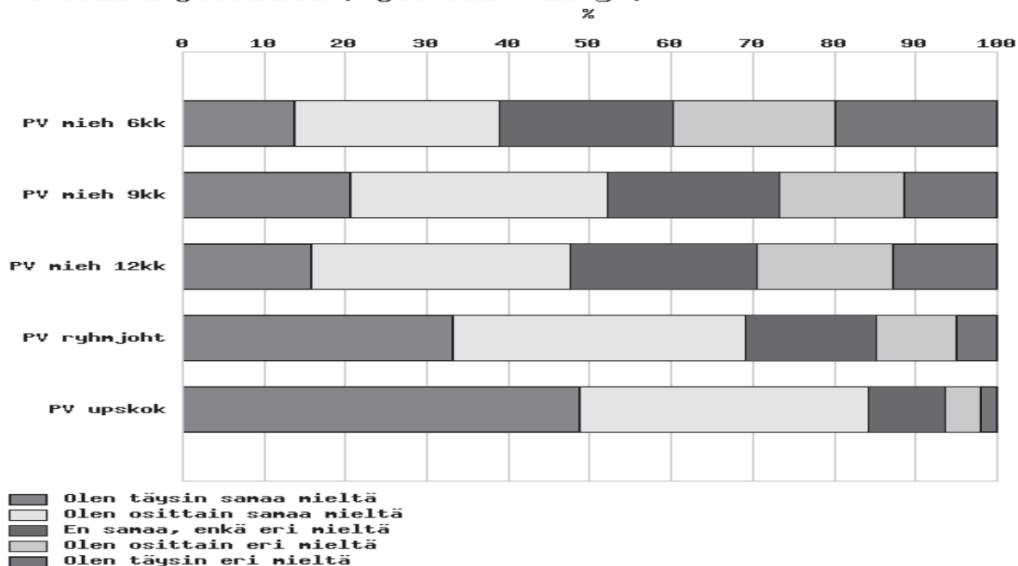
Henkilökohtaisen maanpuolustustahdon kohdalla tulokset ovat samansuuntaisia kuin yleisen maanpuolustustahdon kohdalla siltä osin, että miehistön tulokset ovat huonommat kuin varusmiesjohtajilla. Tuloksissa on myös eroja. 6 kk palvelevien henkilökohtaisen maanpuolustustahdon taso (2.81) on huomattavasti alhaisempi kuin heidän yleinen maanpuolustustahtonsa (3.79). Yleinen ja henkilökohtainen maanpuolustustahto ovat osittain eri asioita, joten ei tarvitse ajatella, että niiden pitäisikään olla samalla tasolla. Silti voitaneen sanoa, että pelkällä summamuuttujalla mitattuna *6 kk palvelevien varusmiesten henkilökohtaisen maanpuolustustahdon taso on melko huono*. Kuten edellä todettiin, tämä tulos johtuu myös siitä, että summamuuttujassa on mukana myös mm. kysymys halukkuudesta vapaaehtoiseen maanpuolustustoimintaan, jonka antama tulos oli huono.

Henkilökohtaisen maanpuolustustahdon osatekijöistä (palvelusmotivaatio ja motivaatio tulla kertausharjoituksiin) palvelusmotivaation taso (mitattuna kysymyksellä 22) vaihteli voimakkaasti sotilaskoulutuksen tyyppin mukaan. 6 kk palvelevien keskiarvo oli 3,86, ryhmänjohtajilla 4,30 ja kokelailla 4,65. *Vaikka 6 kk varusmiesten palvelusmotivaatio oli selvästi huonompi kuin varusmiesjohtajilla, oli se silti melko hyvällä tasolla*. Tätä voidaan havainnollistaa myös sillä, että 6 kk palvelevista 71% oli samaa mieltä väittämän nro 22 ”Yritin suoriutua mahdollisimman hyvin varusmiespalveluksesta” kanssa.

Halukkuus tulla kertausharjoituksiin (kys. 18) vaihteli myös voimakkaasti sotilaskoulutuksen mukaan. 6 kk palvelevilla keskiarvo oli 2,86, ryhmänjohtajilla 3,69 ja kokelailla 4,07. *Kuusi kuukautta palvelevien varusmiesten halukkuus tulla kertausharjoituksiin oli melko huonolla tasolla*.

Seuraavassa samaa asiaa tarkastellaan vielä kertausharjoitukseen tuleminen halukkuutta mittaavan kysymyksen nro 18 prosenttijakauman avulla.

18. Puolustusvoimat pitää kertausharjoituksia tärkeinä. Pidän velvollisuutenani osallistua kertausharjoitukseen, jos saan käskyn.

KUVIO 4. Varusmiesten loppukysely, neljä kyselykertaa, sotilaskoulutuksen mukaiset vastausjakaumat väittämässä 18.¹¹

Kuviosta ilmenee, että alle 40% kuuden kuukauden miehistä pitää velvollisuutenaan osallistua kutsun saadessaan kertausharjoituksiin. Vastaava tulos on varusmiesjohtajiksi koulutettavilla huomattavasti myönteisempi.

Näitä tuloksia arvioitaessa tulee huomioida myös se, että henkilökohtaista maanpuolustus- tahtoa on vuosien 2010–2011 loppukyselyissä mitattu eri tavalla kuin vuosina 2000–2009. Mikäli henkilökohtaista maanpuolustustahtoa olisi mitattu edelleen vuosina 2000–2009 käytetyllä kysymyksellä (väittämällä) ”Jos Suomeen hyökätään, olen itse valmis osallistu- maan sotilaalliseen maanpuolustukseen omassa sodan ajan tehtävässäni”, olisi tuloskin ollut ”parempi”. Kertausharjoituksista vapautusta hakevien nykyinen suuri määrä viitannee kui- tenkin siihen, että uudemmalla henkilökohtaisen maanpuolustustahdon mittaustavalla on järkeviä perusteita.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että *maanpuolustustahdon yhden haasteellisen ryhmän muo- dostavat 6 kk palvelevat varusmiehet, joilla henkilökohtaisen maanpuolustustahdon taso on mel- ko huono.*

Henkilökohtaisen maanpuolustustahdon osatekijöistä *palvelusmotivaatio oli 6 kk:n miehillä melko hyvällä tasolla* (mutta huonompi kuin varusmiesjohtajilla). *Halukkuus tulla kertausharjoitukseen oli 6 kk varusmiehillä melko huonolla tasolla.*

Tämän raportin myöhemmissä osissa (kohta 5.5.) onkin tavoitteena selvittää, mistä nämä tulokset johtuvat.

¹¹ Tutkimuksen analyysivaiheessa vuonna 2012 myös uudemman saapumiserän arvioinnit olivat jo käytettävissä NetJotos-järjestelmässä, jossa olivat neljän kyselykerran (kesä 2010, talvi 2011, kesä 2011 ja talvi 2012) aineistot. Kaikkia näitä aineistoja haluttiin hyödyntää NetJotoksen avulla tuotettujen kuvien myötä lukijan palvelemiseksi. SPSS-ohjelmalla tehdyt tilastolliset analyysit on kuitenkin toteutettu kolmen ensimmäisen kyselykerran aineistolla.

b) Puolustushaaran mukaiset erot maanpuolustustahdossa

Seuraavassa taulukossa vertaillaan maanpuolustustahdon tasoa eri puolustushaaroissa.

TAULUKKO 14. Maanpuolustustahdon taso varusmiesten loppukyselyssä puolustushaaroittain (muuttujien keskiarvoja asteikolla 1–5)

	Puolustushaara		
	Maavoimat n = 23 892	Merivoimat n = 3 500	Ilmavoimat n = 1 716
<u>YLEINEN MAANPUOLUSTUSTAHTO</u>			
Summamuuttuja 1. Yleinen maanpuolustustahto	4,03	3,85	4,01
Muuttuja 12. Jos Suomeen hyökätään....	4,09	3,90	4,07
Muuttuja 14. Katson oikeaksi, että Suomessa ...	4,19	4,03	4,19
<u>HENKILÖKOHTAINEN MAANPUOLUSTUSTAHTO</u>			
Summamuuttuja 2. Henkilökohtainen maanpuolustustahto	3,22	3,15	3,30
Muuttuja 22. Yritin suoriutua mahdollisimman hyvin varusmiespalveluksesta	4,06	4,07	4,09
Muuttuja 18. Puolustusvoimat pitää kertausharjoituksia ...	3,31	3,24	3,42

yleinen maanpuolustustahto: $F = 56,940$, $p = ,000$, $\chi^2 = ,000$

henkilökohtainen maanpuolustustahto / palvelusmotivaatio: $F = 14,048$, $p = ,000$, $\chi^2 = ,008$

Yleistä maanpuolustustahtoa tarkasteltiin sekä kaikkien sitä mitanneiden väittämien 12–17 että summamuuttujan avulla yksisuuntaisella varianssianalyysillä, Post Hoc -testinä Tukey HSD. Merivoimien arvioinnit poikkesivat pääsääntöisesti tilastollisesti erittäin merkitsevästi sekä maa- että ilmavoimien tuloksista ollen vähän alhaisempia. (Mutta suuren vastaajamäärän takia tilastollisen merkitsevyyden kriteerit täyttyvät jo varsin pienten ja vähemmän tärkeiden erojenkin kohdalla. Tärkeämpää onkin erojen absoluuttinen suuruus kuin niiden tilastollinen merkitsevyys.) Lisäksi maa- ja ilmavoimien tulokset olivat niin yhtenäiset, että niistä voitaisiin tässä yhteydessä muodostaa oma ”luokkansa”.

Myös henkilökohtaisen maanpuolustustahdon kohdalla merivoimien tulos oli huonoin.

c) Joukko-osaston koon mukaiset erot maanpuolustustahdossa

Seuraavassa taulukossa vertaillaan pienten, keskisuurten ja suurten maavoimien joukko-osastojen (ml. lisäksi UudPr) varusmiesten maanpuolustustahtoa.

TAULUKKO 15. Maanpuolustustahdon taso varusmiesten loppukyselyssä, erittely joukko-osaston koon mukaan¹² (muuttujien keskiarvoja asteikolla 1–5).

	Joukko-osaston koko		
	Pienet n = 3 815	Keskisuuret n = 8 300	Suuret n = 12 777
<u>YLEINEN MAANPUOLUSTUSTAHTO</u>			
Summamuuttuja 1. Yleinen maanpuolustustahto	4,05	3,97	4,03
Väittämä 12. Jos Suomeen hyökätään....	4,11	4,02	4,09
Väittämä 14. Katson oikeaksi, että Suomessa ...	4,20	4,14	4,2
<u>HENKILÖKOHTAINEN MAANPUOLUSTUSTAHTO</u>			
Summamuuttuja 2. Henkilökohtainen maanpuolustustahto	3,27	3,13	3,25
Muuttuja 22. Yritin suoriutua mahdollisimman hyvin varusmiespalveluksesta	4,05	4,06	4,08
Muuttuja 18. Puolustusvoimat pitää kertausharjoituksia...	3,37	3,20	3,34

yleinen maanpuolustustahto: $F = 14,415$, $p = ,000$

henkilökohtainen maanpuolustustahto: $F = 42,635$, $p = ,000$

Taulukossa kiinnittää huomiota ensinnäkin se, että *maanpuolustustahdon erot erikokoisten maavoimien joukko-osastojen välillä ovat melko pienet*. Eroja tosin oli, ja ne olivat varianssianalyysin mukaan tilastollisesti merkitseviä, mutta kuten edellä todettiin suuren vastaajamäärän takia tilastollisen merkitsevyyden kriteerit täyttyivät varsin pientenkin erojen kohdalla. Tutkijoiden ennakkohypoteesi siitä, että pienissä joukko-osastoissa varusmiehet suhtautuisivat asioihin myönteisemmin ei siis ainakaan maanpuolustustahdon kohdalla pidä paikkaansa.

Keskisuuret joukko-osastot erosivat kuitenkin jonkin verran pienistä ja suurista joukko-osastoista. Pienet ja suuret joukko-osastot muodostavat yhdessä oman ”luokkansa”, ts. niillä on yhteneväiset, keskiuurta joukko-osastoa vähän suuremmat keskiarvot.

d) Yksittäisten joukko-osastojen välisiä eroja maanpuolustustahdossa

Tutkimuksen 24:sta varusmieskoulutusta antavasta joukko-osastosta poimittiin kolme esimerkkiä seuraavaan taulukkoon sen mukaan, minkä tasoiset tulokset niissä oli saatu loppukyselyn maanpuolustustahtoon liittyvissä kysymyksissä.

¹² Ks. kohta muuttujamuunnokset taustamuuttujiin edellä.

TAULUKKO 16. Maanpuolustustahdon taso kolmessa joukko-osastossa A, B ja C (muuttujien keskiarvoja asteikolla 1–5).

	J-OS A	J-OS B	J-OS C
YLEINEN MAANPUOLUSTUSTAHTO			
Summamuuttuja 1. Yleinen maanpuolustustahto	3,85	4,01	4,25
Muuttuja 12. Jos Suomeen hyökätään ...	3,97	4,11	4,29
Muuttuja 14. Katson oikeaksi, että Suomessa ...	4,01	4,13	4,38
HENKILÖKOHTAINEN MAANPUOLUSTUSTAHTO			
Summamuuttuja 2. Henkilökohtainen maanpuolustustahto	2,96	3,22	3,55
Muuttuja 18. Puolustusvoimat pitää kertausharjoituksia ...	3,08	3,33	3,60

yleinen maanpuolustustahto: $F = 13,024$, $p = ,000$

henkilökohtainen maanpuolustustahto / palvelusmotivaatio: $F = 16,728$, $p = ,000$

Taulukkoon on tarkoituksella valittu sellaiset joukko-osastot, joiden välillä on suuret erot sen osoittamiseksi, että sellaisessakin asiassa kuin yleisessä maanpuolustustahdossa todella voi olla suuria joukko-osastokohtaisia eroja.

e) Perusyksiköiden välisiä eroja maanpuolustustahdossa

Saman joukko-osaston sisällä voi perusyksiköiden välillä esiintyä suuria eroja maanpuolustustahdossa jopa saman aselajin perusyksiköissä.

f) Yhteenveto kohdista a – e

Edellä etsittiin huonoimman maanpuolustustahdon omaavien varusmiesten ryhmää vertailemalla maanpuolustustahtoa (kohdat a – e):

- sotilaskoulutuksen mukaisissa ryhmissä (miehistö 6, 9, 12 kk, rj, upskok)
- eri puolustushaaroissa
- erikokoisissa joukko-osastoissa (suuri – keskikokoinen – pieni)
- yksittäisissä joukko-osastoissa
- perusyksiköissä joukko-osaston sisällä (poimintoina)

Tulokseksi saatiin, että:

- Maanpuolustustahdon kannalta haasteellisen ryhmän muodostavat 6 kk palvelevat varusmiehet; heillä henkilökohtainen maanpuolustustahto (pelkällä summamuuttujalla mitattuna) on melko huonolla tasolla (mutta tämä johtuu myös siitä, että summamuuttujassa on mukana myös mm. kysymys halukkuudesta vapaaehtoiseen maanpuolustus-toimintaan, jonka antama tulos oli huono).
- Henkilökohtaisen maanpuolustustahdon osatekijöistä palvelusmotivaatio oli 6 kk:n varusmiehillä melko hyvällä tasolla

- Henkilökohtaisen maanpuolustustahdon osatekijöistä halukkuus tulla kertausharjoitukseen oli 6 kk:n varusmiehillä melko huonolla tasolla.
- Joukko-osaston koko ei ole selkeässä yhteydessä maanpuolustustahtoon.
- Merivoimissa palvelevilla maanpuolustustahto on keskimäärin huonompi kuin maavoimissa.
- Maa- ja merivoimien joukko-osastoissa maanpuolustustahdon taso vaihteli joukko-osastojen välillä puolustushaaran sisälläkin.
- Perusyksiköiden välillä esiintyy suurta vaihtelua jopa saman joukko-osaston saman aselajin perusyksiköiden sisälläkin.

Lopuksi voidaan todeta, että ainakin loppukyselyssä mitatulla henkilökohtaisen maanpuolustustahdon kertausharjoituksiin tulemishalukkaatta koskevalla osalla on suuri käytännön merkitys, sillä se ennustaa ainakin jossakin määrin jo vuosia aikaisemmin, tulevatko vastaajat reserviin siirryttyään ensimmäiseen kertausharjoitukseen. Mikäli suuri osa reserviläisistä jää tulematta johonkin harjoitukseen, joudutaan varusmiesajan joukkotuotettuja sa-joukkojen osia hajottamaan ja kokoamaan harjoituksen alussa uudelleen, ja mm. varusmiesaikana E- ja J-kaudella suurella vaivalla saavutettu ja rakennettu ryhmäkiinteys menetetään ainakin osittain. Tämä voi johtaa myös siihen, että reserviläisiä määrätään ao. harjoituksessa eri tehtävään kuin mihin heidät on varusmiesaikana koulutettu. Tällöin reserviläisten kertausharjoitusmotivaatio voi huonontua ja halukkuus seuraavaan kertausharjoitukseen vähenee. Saman joukon, esimerkiksi pataljoonan seuraavassa kertausharjoituksessa tilanne olisi siis vielä huonompi.

Mikäli em. muuttujan arvoja (tai yleensä ao. asiaa) seurataan, vertaillaan ja pyritään parantamaan, vaikutetaan samalla vapautushakemusten määrään.

5.5. Loppukyselyssä kartoitettujen asioiden yhteydet maanpuolustustahtoon 6 kk palvelevilla varusmiehillä

Edellä on todettu, että varusmiesten yleinen maanpuolustustahto on hyvällä tasolla, mutta henkilökohtainen maanpuolustustahto on alhaisempi. Edelleen todettiin, että maanpuolustustahdon kannalta haasteellisen ryhmän muodostavat 6 kk palvelevat varusmiehet maavoimissa ja merivoimissa. Kummankaan puolustushaaran sisällä 6 kk:n miesten maanpuolustustahto ei ole kuitenkaan läheskään tasaisesti jakautunut, vaan vaihtelee joukko-osastoittain ja perusyksiköittäin.

Mitkä tekijät sitten selittävät sitä, että 6 kk palvelevien varusmiesten maanpuolustustahto on huonompi kuin muilla varusmiesryhmillä? Seuraavassa tätä pyritään selvittämään tarkastelemalla, mitkä loppukyselyssä kartoitetuista asioista ovat voimakkaimmin yhteydessä maanpuolustustahtoon. Loppukyselyssä kartoitetut asiat (kysymyssarjan kysymykset) voidaan tätä varten jakaa:

- kysymyksiin, joissa on kyse ennen varusmiesaikaa esiintyneistä asioista (taustamuuttujat asuinpaikka, siviilikoulutus, perheen varallisuustaso)

– kysymyksiin, jotka koskevat varusmiespalveluksen aikana saatuja kokemuksia.

5.5.1. Ennen varusmiesaikaa vaikuttaneiden taustamuuttujien (siviilikoulutus, asuinpaikka, perheen varallisuustaso) yhteys maanpuolustustahtoon 6 kk palvelevilla varusmiehillä

a) Varusmiesten siviilikoulutus ja maanpuolustustahto

Ensiksi tarkastellaan varusmiesten maanpuolustustahdon tasoa heidän siviilikoulutuksensa mukaan.

TAULUKKO 17. Yleisen maanpuolustustahdon taso siviilikoulutuksen mukaan 6 kk palvelevilla varusmiehillä (muuttujien keskiarvoja asteikolla 1–5).

	Ylin koulutus		
	Peruskoulu n = 1439	Amm. tutkinto n = 6677	Lukio/ylioppilas n = 4446
<u>YLEINEN MAANPUOLUSTUSTAHTO</u>			
Summamuuttuja 1. Yleinen maanpuolustustahto	4,00	3,98	3,46
Väittämä 12. Jos Suomeen hyökätään....	4,03	4,02	3,68
Väittämä 14. Katson oikeaksi, että Suomessa..	4,11	4,11	3,65

Huom. Yllä olevassa vertailussa ei ole ryhmää ”korkeakoulututkinto”, koska ryhmän koko (150 varusmiestä) on huomattavan epäsuhtainen muihin ryhmiin verrattuna.

TAULUKKO 18. ”Klassisen maanpuolustustahtoväittämän” nro 12 jakauma siviilikoulutuksen mukaan 6 kk palvelevilla

12. Jos Suomeen hyökätään, suomalaisten olisi puolustauduttava aseellisesti kaikissa tilanteissa, vaikka tulos näyttäisi epävarmalta				
	Siviilikoulutus			
	Peruskoulu (myös osittain)	Ammatillinen tutkinto	Lukio / ylioppilas	Yht.
täysin samaa mieltä	43,5%	40,7%	29,3%	37,0%
osittain samaa mieltä	32,1%	35,1%	36,1%	35,1%
en samaa enkä eri mieltä	13,0%	13,4%	14,3%	13,6%
osittain eri mieltä	6,7%	7,3%	14,2%	9,7%
täysin eri mieltä	4,7%	3,5%	6,1%	4,6%
yhteensä	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Näiden taulukoiden mukaan 6 kk palvelevien varusmiesten keskuudessa yleinen maanpuolustustahto on paras peruskoulun ja ammatillisen tutkinnon suorittaneilla ja ylioppilailla selvästi näitä huonompi.

Mistä johtuu, että ylioppilailla yleisen maanpuolustustahdon taso on huonompi kuin peruskoulun ja ammatillisen tutkinnon suorittaneilla? Eräs helposti mieleen tuleva hypoteesi on se, että niillä ylioppilailla, jotka saavat (vain) miehistötason koulutuksen tulos on huonompi kuin niillä ylioppilailla jotka koulutetaan varusmiesjohtajiksi. Tätä selvitettiin ristiintaulukoimalla muuttajat sotilaskoulutus ja maanpuolustustahto lukion/ylioppilastutkinnon suorittaneiden ryhmässä.

TAULUKKO 19. Maanpuolustustahtoväittämän nro 12 jakauma lukion/ylioppilastutkinnon suorittaneilla varusmiehillä eriteltyinä 6 kk palveleviin ja varusmiesjohtajiin

12. Jos Suomeen hyökätään, suomalaisten olisi puolustauduttava aseellisesti kaikissa tilanteissa, vaikka tulos näyttäisi epävarmalta		
	lukio/ylioppilas	
	6 kk palvelevat	varusmiesjohtajat
täysin samaa mieltä	29.3	49.5
osittain samaa mieltä	36.1	35.5
en samaa enkä eri mieltä	14.3	7.0
osittain eri mieltä	14.2	6.6
täysin eri mieltä	6.1	1.5
Total	100,0%	100,0%

Taulukosta ilmenee, että yleinen maanpuolustustahto (väittämällä 12 mitattuna) on huomattavasti alempi niillä ylioppilailla ($n = 4446$), jotka saavat vain 6 kk miehistökoulutuksen.

Johtopäätöksenä voi todeta, että *6 kk varusmiesten muita huonompi yleinen maanpuolustustahto johtuu ainakin osittain heidän joukossaan olevista ylioppilaista*. Ylioppilaiden maanpuolustustahto on ryhmän keskiarvoa huonompi. Ylioppilaita on 6 kk palvelevien joukossa sitä paitsi varsin paljon (tämän tutkimuksen kolmen saapumiserän varusmiehistä 4446 henkilöä eli 35% kaikista 6 kk palvelevista).

Seuraavaksi voidaan kysyä, onko yleinen maanpuolustustahto myös muilla 6 kk palvelevilla kuin ylioppilailla huonompi kuin varusmiesjohtajilla, vai johtuuko 6 kk palvelevien huonompi yleinen maanpuolustustahto vain joukossa olevista ylioppilaista?

TAULUKKO 20. Yleisen maanpuolustustahdon taso muilla 6 kk palvelevilla varusmiehillä kuin ylioppilailla verrattuna varusmiesjohtajiin (muuttujien keskiarvoja asteikolla 1–5)

	6 kk / peruskoulu	6 kk / ammatillinen tutkinto	ryhmänjohtaja	upskok
YLEINEN MAANPUOLUSTUSTAHTO (summamuuttuja)	4,00	3,98	4,24	4,40
12. ”Jos Suomeen hyökätään, suomalaisten olisi puolustauduttava...”	4,03	4,02	4,25	4,44

Taulukosta ilmenee, että *yleisen maanpuolustustahdon tasoero 6 kk palvelevien varusmiesten ja varusmiesjohtajien välillä säilyy, joskin pienempänä, vaikka 6 kk varusmiesten joukosta poistettaisiin ylioppilaat*. 6 kk varusmiesten joukossa oleva ylioppilaiden ryhmä ei siis selitä läheskään kokonaan 6 kk palvelevien varusmiesten varusmiesjohtajiin verrattuna huonompaa yleistä maanpuolustustahtoa.

Seuraavaksi tarkastellaan henkilökohtaista maanpuolustustahtoa siviilikoulutuksen mukaisissa luokissa.

TAULUKKO 21. Henkilökohtaisen maanpuolustustahdon taso siviilikoulutuksen mukaan 6 kk palvelevilla (muuttujien keskiarvoja asteikolla 1–5).

	Ylin koulutus		
	Peruskoulu n = 1439	Amm. tutkinto n = 6677	Lukio/ylioppilas n = 4446
HENKILÖKOHTAINEN MAANPUOLUSTUSTAHTO			
Summamuuttuja 2. Henkilökohtainen maanpuolustustahto	2,94	2,86	2,70
Muuttuja 22. Yritin suoriutua mahdollisimman hyvin varusmiespalveluksesta	3,80	3,87	3,87
Muuttuja 18. Puolustusvoimat pitää kertausharjoituksia ...	2,98	2,88	2,79

Siviilikoulutuksen suhde henkilökohtaiseen maanpuolustustahtoon ei ole samalla tavalla systemaattinen kuin yleisen maanpuolustustahdon kohdalla. Pelkällä summamuuttujalla mitattuna henkilökohtainen maanpuolustustahto on 6 kk palvelevilla ylioppilailla huonompi kuin peruskoulun tai ammatillisen tutkinnon suorittaneilla. 6 kk palvelevien ylioppilaiden halukkuus kertausharjoitukseen (kys. 18) ja halukkuus vapaaehtoiseen maanpuolustustyöhön (kys. 19) ovatkin tämän suuntaisesti huonommat kuin peruskoulun tai ammatillisen tutkinnon suorittaneilla.

Sen sijaan varusmiesajan palvelusmotivaatio (kys. 22) on 6 kk palvelevilla ylioppilailla yhtä hyvä kuin ammatillisen tutkinnon suorittaneilla ja parempi kuin peruskoulun käyneillä.

Tutkimuksessa pyrittiin selvittämään alustavasti, miten 6 kk palvelevat ylioppilaat kokevat palvelusajan verrattuna muihin 6 kk palveleviin palvelustovereihinsa. Tätä varten siviilikoulutus ristiintaulukoitiin eräiden varusmiesajan kokemuksia mittaavien summamuuttujien kanssa.

TAULUKKO 22. Eräiden summamuuttujien keskiarvoja 6 kk palvelevilla varusmiehillä siviilikoulutuksen mukaan asteikolla 1–5.

siviilikoulutus	”Armeija-aika”	Koulutuksen järjestelyt	Ryhmäkiinteys	Arvio kantahenkilökunnasta	Koulutuksen haasteellisuus
Peruskoulu	3,86	3,56	3,67	3,93	3,67
Amm. tutkinto	3,81	3,51	3,78	3,92	3,64
Lukio / yo	3,71	3,37	3,71	3,89	3,40
Yht.	3,78	3,47	3,73	3,90	3,55

Taulukosta ilmenee, että 6 kk palvelevista ylioppilaat antavat huomomman arvosanan koko ”armeija-ajasta” kuin peruskoulun tai ammatillisen tutkinnon suorittaneet. Sen ohella ylioppilaat arvioivat koulutuksen järjestelyjä huomattavasti kriittisemmin ja pitävät koulutusta vähemmän haasteellisena kuin palvelustoverinsa.

Sen sijaan ylioppilaiden arviointi ryhmäkiinteystestä ei juuri poikkea muiden palvelustoverien tuloksesta. Myös ylioppilaiden arviointi kantahenkilökunnasta on lähes samalla tasolla kuin peruskoulun tai ammatillisen tutkinnon suorittaneilla.

Tulokset antavat viitteitä siitä, että ylioppilaiden kriittinen asenne ei kohdistu niinkään ihmisiin ja ihmissuhteisiin (palvelustoverit ja ryhmäkiinteys, kantahenkilökunta) vaan koulutukseen (mm. sen haasteellisuus).

Ensimmäinen tapa tulkita edellistä on ns. ”pettymyshypoteesi” (ks. Leskinen ym. 2012, 39, 40). Tämän hypoteesin lähtökohtana on Leskisen ym. empiirinen havainto, että 6 kk palvelevien varusmiesten luottamus puolustusvoimiin alenee varusmiesten vuoden 2010 alku- ja loppukyselyn tuloksia vertailtaessa 30%:lla varusmiehistä (Leskinen ym. 2012, 39). Eräs mahdollisuus selittää luottamuksen alenemista on pettymyshypoteesi:

”Kolmas hypoteesi liittyi mahdolliseen pettymykseen koulutuspolussa, si joituksessa tai palveluksen alkamisajankohdassa. 12 kuukauden palvelusaikaan varautuneet kuuden kuukauden varusmiehet menettivät luottamustaan enemmän kuin alun perinkin kuuden kuukauden palvelusaikaan varautuneet. Tämä tukee ’pettymyshypoteesia’.” (Leskinen ym. 2012, 40.)

”Jos nuori kokee, että hänen suunnitelmansa eivät toteudu toiveiden vastaisen palveluksen alkamisajankohdan tai koulutussisällön kannalta, niin pettymys heijastuu koko varusmiespalvelukseen ja todennäköisesti myös syvemmällä oleviin maanpuolustusasenteisiin.” (Emt., 42.)

Jos ”pettymyshypoteesia” sovelletaan nyt käsillä olevan raportin 6 kk palveleviin ylioppilaisiin, niin sen mukaan he olisivat halunneet johtajakoulutukseen esimerkiksi sen korkeamman statuksen takia tai saadakseen siviilielämässään toimivaa johtajakoulutusta ja ovat siksi pettyneitä koulutukseensa ja koko ”armeija-aikaan”. Tämän mukaan koulutuksessa ei ehkä ”sinänsä” ole heidän mielestään suurta vikaa, mutta ongelma on siinä, että he ovat siinä väärässä roolissa.

Edellisestä voi vielä todeta, että jos ylioppilaat olisivat halunneet johtajakoulutusta pelkästään sen korkeamman statuksen takia, voidaan kysyä puolustusvoimilta, miksi 6 kk:n taistelijoiden status on alempi kuin esimerkiksi ryhmänjohtajien? Siviilielämässä vaikuttaisi oudolta, jos teho-osaston erikoissairaanhoidajien status olisi sairaalan epävirallisessa statushierarkiassa kaikkein alhaisin. Etulinjan taistelijan tehtävä on sodassa vaarallisin ja se edellyttää hyvää fyysistä ja henkistä suorituskykyä, paineensietoa ja pelon hallintaa, itsenäistä

aloitekykyä, erilaisten aseiden ja asejärjestelmien käytännön hallintaa sekavassa ja monimutkaisessa taistelutilanteessa jne. On outoa, jos tällaisen tehtävän status on puolustusvoimissa ylioppilaiden mielestä huono.

Toinen mahdollinen tulkintatapa lähtee ajatuksesta, että 6 kk palvelevien varusmiesten koulutus muistuttaa toisen asteen ammatillista koulutusta ja varusmiesten johtajakoulutus muistuttaa joko ammatillista tai yliopistollista korkea-asteen koulutusta. Voisi ajatella, että ylioppilaat ovat suorittaneet lukion ja ylioppilastutkinnon päästäkseen joko yliopistolliseen tai ammatilliseen korkea-asteen koulutukseen. Palvellessaan ylioppilastutkinnon suoritettuaan 6 kk:n varusmiehinä he mahdollisesti kokevat olevansa ikään kuin väärän tyyppisessä koulutuksessa ja kritisoivat siksi sen sisältöä ja esim. haasteellisuutta. Sen sijaan peruskoulun ja ammatillisen tutkinnon suorittaneet ikään kuin jatkavat E- ja J-kaudella samantyyppisessä toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa kuin mihin he olivat siviilielämässäänkin, joskin tietenkin eri alalla suuntautuneet. Tämän ”pettymyshypoteesista” jonkin verran poikkeavan hypoteesin mukaan ylioppilaat eivät suhtautuisi koulutukseen negatiivisemmin siksi, että olisivat pettyneitä rooliinsa, vaan siksi, että he todella ovat siviilikoulutukseensa nähden vääranntyyppisessä koulutuksessa.

b) Varusmiesten asuinpaikka ja maanpuolustustahto

Seuraavaksi tarkastellaan varusmiesten maanpuolustustahtoon tasoa heidän asuinpaikkansa mukaan.

TAULUKKO 23. Maanpuolustustahtoon taso 6 kk palvelevilla asuinpaikan mukaan (muuttajien keskiarvoja asteikolla 1–5).

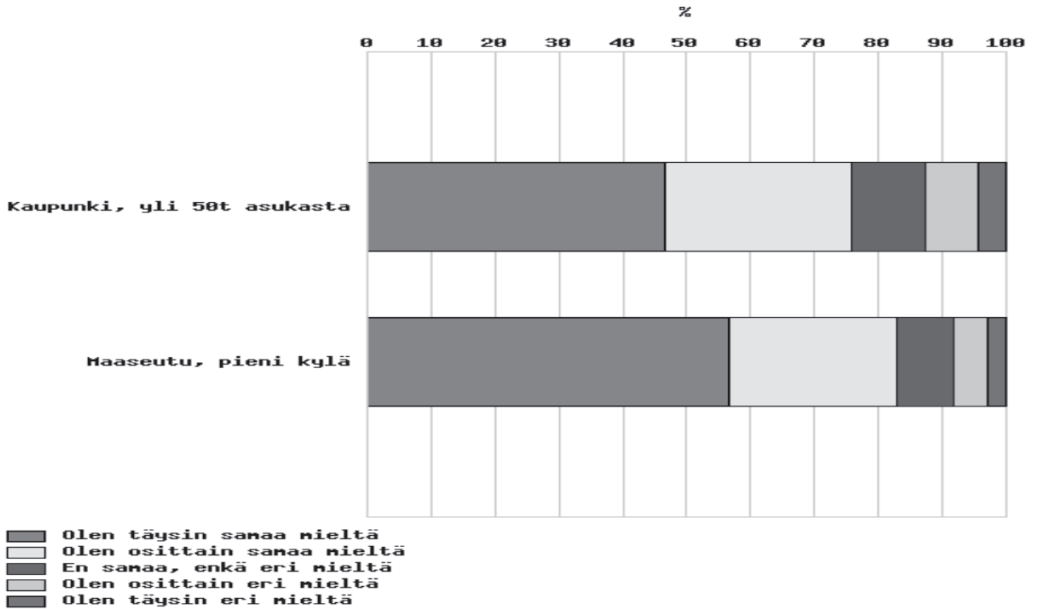
	Kotipaikkakunta			
	Suuri kaupunki n = 4236	Keskikok. kaupunki n = 2610	Pieni kaupunki n = 2002	Maaseutu, kylä, taajama n = 3835
<u>YLEINEN MAANPUOLUSTUSTAHTO</u>				
Summamuuttuja 1. Yleinen maanpuolustustahto	3,68	3,80	3,80	3,91
Väittämä 12. Jos Suomeen hyökätään....	3,84	3,90	3,86	3,99
Väittämä 14. Katson oikeaksi, että Suomessa ...	3,83	3,94	3,93	4,08
<u>HENKILÖKOHTAINEN MAANPUOLUSTUSTAHTO</u>				
Summamuuttuja 2. Henkilökohtainen maanpuolustustahto	2,77	2,78	2,80	2,88
Muuttuja 22. Yritin suoriutua mahdollisimman hyvin varusmiespalveluksesta	3,84	3,84	3,86	3,90
Muuttuja 18. Puolustusvoimat pitää kertausharjoituksia ...	2,82	2,85	2,86	2,91

Yleisen maanpuolustustahdon kohdalla huonoin tulos saavutettiin suurista kaupungeista kotoisin olevien varusmiesten kohdalla. Seuraavaksi tulivat muut kaupungit. *Korkein maanpuolustustahto oli niillä vastaajilla, jotka tulivat maaseutumaisemmasta ympäristöstä.*

Henkilökohtaisen maanpuolustustahdon kohdalla vallitsi myös käänteinen korrelaatio kotipaikkakunnan kaupunkimaisuuden asteen ja maanpuolustustahdon välillä. Ero ääripäiden eli maaseudun ja suuren kaupungin välillä oli kuitenkin suhteellisen pieni ja se oli pienempi kuin vastaava ero yleisen maanpuolustustahdon kohdalla.

Seuraavassa kuviossa vertaillaan suurista kaupungeista kotoisin olevia varusmiehiä maaseudun pienistä kylistä lähteneisiin varusmiehiin.

14. Katson oikeaksi, että Suomessa kansalaiset ovat velvollisia asein puolustamaan maata

Huom. Kuviossa vain vastaajaryhmien "ääripäät" eli yli 50 000 asukkaan kaupunki ja maaseutu / pieni kylä

KUVIO 5. Varusmiesten loppukysely, kaikki kyselykerrat, kotipaikkakunnan (iso kaupunki, pieni kylä maaseudulla) mukaiset vastausjakaumat väittämässä nro 14.

Tulos on kuviossa samansuuntainen kuin em. keskiarvotaulukossa.

c) Perheen varakkuus ja maanpuolustustahto

Seuraavaksi tarkastellaan varusmiesten maanpuolustustahdon tasoa heidän perheensä varakkuuden mukaan. Vuonna 2010 päivitetystä loppukyselyn kysymyssarjassa oli ensimmäistä kertaa puolustusvoimien tutkimuksissa mukana kysymys, jossa tiedusteltiin perheen varakkuutta.

Ennakkohypoteesina maanpuolustustahdon suhteen voisi olla ajatus, että varakkaammat ovat maanpuolustustahtoisempia kuin vähävaraiset, "onhan heillä enemmän puolustettavaa" (joskaan Suomen tähänastinen sotahistoria ei tue tällaista hypoteesia). Toisaalta voisi

ajatella, että varakkaammista kodeista tulevilla on enemmän kotitaustan antamaa sosiaalista pääomaa joka johtaisi korkeampaan maanpuolustustahtoon.

TAULUKKO 24. Maanpuolustustahdon taso 6 kk palvelevilla, erittely perheen varakkuuden mukaan, muuttujien keskiarvoja asteikolla 1–5.

	Perheen varakkuus, 6 kk palvelevat				
	Varakas n = 431	Hyvätuloinen n = 3125	Keskituloinen n = 7587	Melko vähävarainen n = 1251	Vähävar. n = 292
<u>YLEINEN MAANPUOLUSTUSTAHTO</u>					
Summamuuttuja 1. Yleinen maanpuolustustahto	3,77	3,75	3,82	3,75	3,68
Muuttuja 12. Jos Suomeen hyökätään....	3,85	3,88	3,93	3,87	3,75
Muuttuja 14. Katson oikeaksi, että Suomessa ...	3,95	3,92	3,97	3,86	3,83
<u>HENKILÖKOHTAINEN MAANPUOLUSTUSTAHTO</u>					
Summamuuttuja 2. Henkilökohtainen maanpuolustustahto	2,73	2,78	2,83	2,87	2,70
Muuttuja 22. Yritin suorittaa mahdollisimman hyvin varusmiespalveluksesta	3,78	3,85	3,88	3,88	3,75
Muuttuja 18. Puolustusvoimat pitää kertausharjoituksia ...	2,73	2,81	2,89	2,85	2,70

Taulukon mukaan yleinen maanpuolustustahto on korkeimmillaan keskituloisten perheiden kohdalla ja alimmillaan vähävaraisten perheiden kohdalla.

Henkilökohtainen maanpuolustustahto on korkeimmillaan melko vähävaraisten perheiden kohdalla ja seuraavaksi tulevat keskituloiset. Alimmillaan henkilökohtainen maanpuolustustahto on vähävaraisista perheistä tulleilla.

Hypoteesi, jonka mukaan varakkaammat olisivat maanpuolustustahtoisempia kuin vähävaraiset pitää taulukon mukaan paikkansa vain osittain eli siltä osin, että vähävaraisista perheistä tulevilla varusmiehillä maanpuolustustahto on todellakin alempi kuin muulla joukolla. Kuitenkin *korkein maanpuolustustahto löytyy keskituloisten tai melko vähävaraisten perheiden ryhmistä* eikä varakkaiden perheiden ryhmästä.

”Vähävaraiseksi” oli perheensä arvioinut kuitenkin vain 292 varusmiestä, joka on vain kaksi prosenttia kaikista 6 kk palvelevista.

Perheen varakkuus ei siis ole kovinkaan merkittävä 6 kk palvelevien varusmiesten maanpuolustustahtoa selittävä taustatekijä.

d) Yhteenveto kohdista a – c

Yhteenvetona ennen varusmiesaikaa esiintyneiden asioiden yhteyksistä maanpuolustustahtoon (kohdat a – c) voidaan todeta seuraavaa:

- Selkein tulos oli se, että 6 kk palvelevien varusmiesten siviilikoulutus (ylioppilastutkinto vs. muu siviilikoulutus) oli voimakkaassa yhteydessä maanpuolustustahtoon. Erityisen ongelmaryhmän muodostavat 6 kk palvelevien varusmiesten joukossa olevat ylioppilaat (tässä aineistossa $n = 4454$) tai ainakin suurehko osa heistä. Ns. sosiaalisen pääoman termien ilmaistuna koulutuspääoma korreloi 6 kk:n varusmiehillä negatiivisesti maanpuolustustahtoon kanssa.
- 6 kk palvelevat ylioppilaat olisivat ns. ”pettymyshypoteesia” (Leskinen ym. 2012, 39, 40) soveltaen halunneet johtajakoulutukseen esimerkiksi sen korkeamman statuksen takia tai saadakseen siviilielämässään toimivaa johtajakoulutusta ja siksi he ovat pettyneitä koulutukseensa
- ”Pettymyshypoteesista” jonkin verran poikkeavan hypoteesin mukaan 6 kk palvelevat ylioppilaat eivät suhtautuisi koulutukseen negatiivisemmin siksi, että olisivat pettyneitä rooliinsa, vaan siksi, että he todella ovat siviilikoulutukseensa nähden vääryntyyppisessä (toisen asteen ammatillista koulutusta muistuttavassa) koulutuksessa.
- 6 kk palvelevien joukossa oleva ylioppilaiden ryhmä ei kuitenkaan aiheuta läheskään kokonaan sitä, että 6 kk palvelevien varusmiesten yleinen maanpuolustustahto on huomattavasti kuin varusmiesjohtajilla, vaan siihen on oltava muitakin (mahdollisesti varusmiesajan kokemuksiin liittyviä) syitä.
- Vastaajien asuinpaikka oli yhteydessä maanpuolustustahtoon siten, että maanpuolustustahto oli huomattavasti suurista kaupungeista kotoisin olevilla ja paras maaseudulta tulevilla. Tuloksessa on negatiivista se, että suomalainen yhteiskunta urbanisoituu ja yhä suurempi osa ihmisistä tulee asumaan suurissa kaupungeissa.
- Perheen varakkuus ei ole kovinkaan merkittävä 6 kk palvelevien varusmiesten maanpuolustustahtoa selittävä taustatekijä.

5.5.2. Varusmiesajan kokemusten tilastolliset yhteydet maanpuolustustahtoon 6 kk palvelevilla

Edellä selvitettiin ennen varusmiesaikaa esiintyneiden asioiden (siviilikoulutus, asuinpaikka, perheen varallisuustaso, kysymyssarjan kysymykset nro 6–8) yhteyksiä maanpuolustustahtoon 6 kk palvelevilla.

Seuraavaksi selvitetään varusmiesajan kokemusten (kysymykset nro 23–103 ja niistä muodostetut summamuuttujat) yhteyksiä maanpuolustustahtoon. Analyysien tavoitteena on löytää sellaisia kysymyssarjassa mitattuja asioita, joihin vaikuttamalla puolustusvoimissa voidaan vaikuttaa epäsuorasti 6 kk palvelevien varusmiesten maanpuolustustahtoon.

a) Korrelatiivinen analysointi

Tilastollinen analyysi aloitettiin siten, että loppukyselyn kysymyksistä muodostettujen summamuuttujien (ml. maanpuolustustahdon summamuuttujat) ja eräiden taustamuuttujien keskinäiset korrelaatiot 6 kk palvelevilta maa- ja merivoimien varusmiehiltä laskettiin ja koottiin korrelaatiomatriisiin. (Ilmavoimien miehistöön kuuluvat varusmiehet eivät muodostaneet maanpuolustustahdon kannalta haasteellista ryhmää.) Korrelaatiomatriisin avulla muodostettiin alustava kuva (myös kirjaimellisesti, eli piirrettiin kuvio) siitä, mitkä summamuuttujat olivat selvimmän tilastollisessa yhteydessä maanpuolustustahtoon ja toinen toisiinsa.

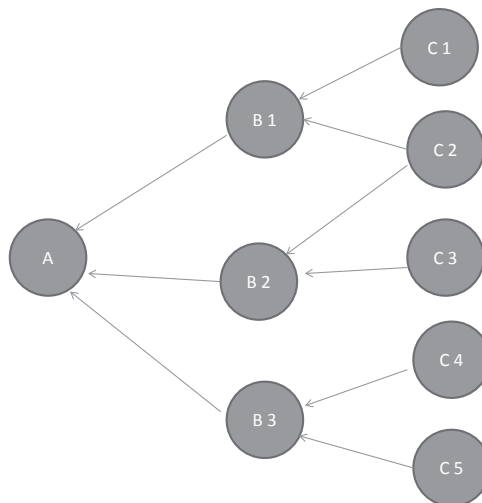
Tällöin havaittiin, että yleiseen maanpuolustustahtoon korrelaatiokertoimien (suluissa) mukaan yhteydessä olleita asiakokonaisuuksia (summamuuttujia) olivat:

- oma ja ryhmän suorituskkyky sodassa (r = 0,44)
- koulutusjärjestelyt (0,43)
- arviointi armeija-ajasta (0,41).

Henkilökohtaiseen maanpuolustustahtoon/palvelusmotivaatioon olivat voimakkaimmin yhteydessä samat summamuuttujat mutta eri järjestyksessä:

- koulutusjärjestelyt (0,52)
- arviointi armeija-ajasta (0,47)
- oma ja ryhmän suorituskkyky sodassa (0,47).

Näistä kuhunkin ovat edelleen tilastollisessa yhteydessä eräät muut summamuuttujat. Jos merkitään maanpuolustustahdon summamuuttujat A-muuttujiksi, niihin voimakkaimmin yhteydessä olevat (yllä luetellut) summamuuttujat B-muuttujiksi ja B-muuttujiin voimakkaimmin yhteydessä olevat muut summamuuttujat C-muuttujiksi, niin muodostuu seuraava kuvio. Kuvion vasemmassa laidassa on yksi A-muuttuja (joko yleinen maanpuolustustahto tai henkilökohtainen maanpuolustustahto / palvelusmotivaatio), siihen on yhteydessä muutamia (edellä lueteltuja) B-muuttujia ja kuhunkin B-muuttujaan on yhteydessä joitakin C-muuttujia.

KUVIO 6. Korrelaatioiden pohjalta syntynyt käsitys eri tyyppisten summamuuttujien yhteyksistä kaavamaisesti esitettynä

Tutkijoiden erääksi hypoteesiksi muodostui, että korrelaatiomatriisissa mukana olleet varusmiesajan asiat muodostavat A – B – C -ketjuja, joissa jotkut asiat (B) ovat suoraan yhteydessä maanpuolustustahtoon ja eräät muut (C) epäsuorasti näiden eli B-muuttujien välityksellä.

E-kausi, jota suurin osa loppukyselyn kysymyksistä koskee, kestää 6 kk palvelevilla runsaat neljä kuukautta. Loppukysely tehdään yhtenä aikahetkenä, mutta kysymykset koskevat asioita, jotka sijoittuvat pitkin usean kuukauden ajanjaksoa. Näin ollen voi ainakin hypoteesina esittää, että kyselyssä mitattuja asioita tapahtuu varusmiehille eri aikoina, ja aikaisemmin tapahtuneet asiat vaikuttavat tai voivat vaikuttaa myöhempisiin. Kun loppukyselyn kysymykset ja summamuuttujat mittaavat näitä asioita, vaikuttaisi luontevalta, että aikaisempia asioita mittaavat summamuuttujat ovat tilastollisessa yhteydessä myöhempiä tapahtumia ja mielikuvia mittaaviin summamuuttujiin.

Kun laskettiin korrelaatiot ja osittaiskorrelaatiot useille korrelaatiomatriisien avulla piirretyissä kuvioissa olleille A - B - C -ketjuilla (eli laskettiin A:n ja C:n korrelaatio ensin alkuperäisenä ja sitten B vakioituna),¹³ osittaiskorrelaatiot olivat selvästi alempia kuin alkuperäiset. Vakioiminen aiheutti siis korrelaatiokertoimen alenemisen ja joissakin tapauksissa putoamisen lähelle nollaa.

Tämä ei tietenkään vielä tarkoita, että em. kuviossa esitetty hypoteesi pitäisi paikkansa, koska osittaiskorrelaatioita laskettaessa vakioitiin kerrallaan vain yksi kahden muun muuttujan relaatioon liittyvä muuttuja. Muiden muuttujien vaikutus näihin kolmeen muuttujaan jäi huomioimatta. Analysointia jatkettiin regressioanalyysillä ja polkuanalyysillä.

b) Regressioanalyysit

Seuraavassa esitetään tuloksia regressioanalyyseista, jotka kohdistuivat 6 kk palveleviin maavoimien varusmiehiin. Edellä tosin todettiin, että maanpuolustustahto oli 6 kk varusmiehillä merivoimissa keskimäärin huonompi kuin maavoimissa, joten analyysien olisi tullut tietenkin kohdistua myös merivoimien varusmiehiin. Koska koulutus merivoimissa on kuitenkin erilaista kuin maavoimissa, päätettiin tästä tuloksiin aiheutuva hallitsematon vaihtelu poistaa tekemällä regressioanalyysit vain maavoimien 6 kk varusmiesten aineistolle (n = 10912).¹⁴ Tällöin tutkittavana joukkona ovat siis maavoimien 6 kk palvelevat varusmiehet, selitettävänä muuttujana vuorotellen yleisen ja henkilökohtaisen maanpuolustustahdon summamuuttuja ja selittävinä muuttujina kysymyksistä nro 23–103 muodostetut summa-muuttujat.

Regressioanalyysiin otettiin mukaan seuraavat muuttujat. Selitettävinä muuttujina olivat vuorotellen (suluissa osiot, joista summamuuttuja oli muodostettu):

- yleinen maanpuolustustahto (kysymykset nro 12–17)
- henkilökohtainen maanpuolustustahto/palvelusmotivaatio (18–22)

Selittävinä muuttujina olivat regressioanalyysissä (stepwise):

- koulutusjärjestelyt (30–33)
- koulutustavoitteet
- koulutuksen haasteellisuus (23–26)
- aloitteellisuus
- koulutuksesta saatu palaute (35–39)

¹³ Numeroaineisto raportin kirjoittajien hallussa.

¹⁴ Maavoimissa varusmiehiä on paljon enemmän kuin merivoimissa.

- oma ja ryhmän suorituskyyky sodassa (40–45)
- henkilökohtainen suorituskyyky sodassa (46, 47)
- palveluksen rasittavuus (fyysinen ja henkinen) (66, 69, 70)
- liikuntakoulutuksen järjestelyt (72–75, 77)
- liikuntakoulutus rangaistuksena
- huolto (82–86)
- palvelusturvallisuus
- ryhmäkiinteys (63–65)
- ryhmänjohtajat (48–52)
- upseerikokelaat (53–57)
- kantahenkilökuntaan kuuluvat kouluttajat (58–62)
- arviointi koko ”armeija-ajasta” (87–90)

Luettelossa on kaksi summamuuttujaa, jotka koskevat varusmiesten arviointia sodan ajan suorituskyyvystä. Toinen eli ”henkilökohtainen suorituskyyky sodassa” koskee vain omaa henkistä ja fyysistä kestokyykyä, toinen eli ”oma ja ryhmän suorituskyyky sodassa” on laajempi ja koostuu osioista, joissa on kyse myös omasta ryhmästä ja aseistuksesta. Näiden summamuuttujien korrelaatio on 6 kk:n varusmiehillä melko korkea (noin 0,45 tasoa). Kun regressioanalyysit tehtiin siten, että ne molemmat olivat samanaikaisesti selittävien muuttujien joukossa, valikoitui laajempi eli ”oma ja ryhmän suorituskyyky sodassa” yleisen maanpuolustustahdon kohdalla selittäjäksi ja suppeampi eli ”henkilökohtainen suorituskyyky sodassa” henkilökohtaisen maanpuolustustahdon selittäjäksi.

Kun selitettävänä muuttujana oli yleinen maanpuolustustahto (summamuuttuja) ja selittäjinä em. summamuuttujat, valikoituivat seuraavat summamuuttujat regressioanalyysissä (stepwise) parhaiksi selittäjiksi (suluissa olevat numerot ovat standardisoituja beta-kertoimia):

– oma ja ryhmän suorituskyyky sodassa	(0,239) TULOSTE A
– koulutuksen järjestelyt	(0,219)
– armeija-aika	(0,177)
– palveluksen rasittavuus.	(0,128)

Tämän mallin selitysaste R² oli 31% eli malliin valikoituneet neljä muuttujaa selittävät noin 30% maanpuolustustahdon variaoinnista. Uusien muuttujien lisääminen malliin lisää selitysastetta vain prosentin verran.¹⁵

Tällöin luonnollisesti 70% yleisen maanpuolustustahdon vaihtelusta jää ilman selitystä. Edellisessä kohdassa tuli kuitenkin ilmi, että myös ennen varusmiesaikaa esiintyneillä taustamuuttujilla, kuten siviilikoulutuksella, esim. 6 kk palvelevien varusmiesten ylioppilastutkinnolla vs. ammatillisella koulutuksella, ja asuinpaikalla (suuri kaupunki vs. maaseutu) on yhteyksiä maanpuolustustahtoon. Myös palveluksen aikaisilla raha- ja muilla siviiliiongelmissa on merkitystä. Lisäksi voi todeta, että mallin selittämä n. 30%:n osuus maanpuolustustahtomuuttujan varianssista johtuu sellaisista tekijöistä, joihin puolustusvoimat pystyy vaikuttamaan. Sen sijaan puolustusvoimat ei voi vaikuttaa varusmiesten siviilikoulutukseen, asuinpaikkaan ja varusmiesaikaisiin velka- ja perheongelmiin, vaikka niillä olisikin vaikutusta maanpuolustustahtoon.

Tuloksessa kiinnittää huomiota se, että *varusmiehen käsitys omasta ja oman ryhmän sodan ajan suorituskyyvystä on yhteydessä yleiseen maanpuolustustahtoon*. Yleisessä maanpuolustustah-

¹⁵ Kun regressioanalyysin yhteydessä puhutaan selittävistä muuttujista, selittämisestä, mallin selitysasteesta jne., eivät nämä termit tarkoita varsinaista syy-yhteyksien kausaalista selittämistä, vaan kyse on vain regressioanalyysin terminologiasta.

dossahan on kysymys siitä onko varusmies sitä mieltä, että Suomen ja suomalaisten (kansana, valtiona, yhteiskuntana jne., eli makrotasolla) olisi puolustauduttava, jos Suomeen hyökätään. Näin omaa ja oman pienryhmän suorituskykyä koskeva ”mikrotasolla” oleva varusmiehen käsitys korreloi makrotason maanpuolustusasenteeseen, jossa on kysymyksessä koko kansan/väestön/yhteiskunnan puolustautumisesta. Tällaista tulosta ei ole aikaisemmin saatu puolustusvoimien varusmiestutkimuksissa.

Käytännössä tämä tarkoittanee, että koulutuksessa saavutettujen objektiivisten tavoitteiden (esim. tietty taso ammunnoissa, tietyt mitatut tiedot ja taidot muissa asioissa) lisäksi koulutuksen tavoitteena tulisi olla varusmiehen subjektiivinen luottamus omaan ja oman ryhmän sodan ajan suorituskykyyn.¹⁶

Voitaneen lisäksi olettaa, että tämä luottamus ei välttämättä seuraa automaattisesti siitä, että varusmiehet saavuttavat tietyn tason ammunnoissa ja oppivat muita tietoja ja taitoja. Voimakkaan luottamuksen syntyminen edellyttää luluultavasti lisäksi kouluttajien tietoista toimintaa oppitunneilla ja harjoituksissa ja mahdollisesti myös esim. viikko-ohjelmia laadittaessa.

Kun selitettävänä muuttujana oli henkilökohtainen maanpuolustustahto / palvelusmotiivatio (summamuuttuja) ja selittäjinä muut summamuuttujat, valikoituivat seuraavat summamuuttujat parhaiksi selittäjiksi:

– koulutuksen järjestelyt	(0,345) TULOSTE B
– armeija-aika	(0,267)
– henkilökohtainen suorituskyky sodassa	(0,204)

Mallin selitysaste oli 38%. Uusien muuttujien lisääminen malliin lisäsi selitysastetta vain muutaman prosentin. Tästä seuraavassa regressioanalyysin selitysmallissa selitysosuus oli 39% ja selittäviksi muuttujaksi tuli vielä mukaan summamuuttuja palveluksen rasittavuus.

Kun tarkasteltiin em. regressioanalyyseissa mukana olleita selittäviä muuttujia, havaittiin kuitenkin, että niistä ”koulutuksen haasteellisuus”, ”koulutuksesta saatu palaute” ja ”liikuntakoulutus” korreloivat varsin voimakkaasti (korrelaatiot noin 0,47 – 0,49) summamuuttujan ”koulutuksen järjestelyt” kanssa. Kun nämä kaikki liittyvät sisältönsä puolesta koulutukseen, lienee syytä ainakin epäillä, että korrelaatiot perustuvat siihen että nämä muuttujat mittaavat osittain samaa asiaa, eli varusmiesten yleiskäsitystä ”koulutuksesta”. Kun regressioanalyysin selittävät muuttujat eivät saisi korreloida voimakkaasti keskenään (ns. multikollinearisuusehto), ainakaan edellä mainitusta syystä, tehtiin em. analyysit myös toisella tavalla eli siten, että summamuuttujat koulutuksen haasteellisuus, koulutuksesta saatu palaute ja liikuntakoulutus oli poistettu selittäjien joukosta (ts. jäljelle jäi vain yksi koulutusta koskeva summamuuttuja ”koulutuksen järjestelyt”). Näkyvimpänä erona edelliseen analyysiin oli henkilökohtaista maanpuolustustahtoa selittäessä että summamuuttuja ”oma ja ryhmän suorituskyky sodassa” tuli summamuuttujan ”henkilökohtainen suorituskyky sodassa” tilalle.¹⁷

¹⁶ Eräissä reserviläisiin kohdistuneissa tutkimuksissa on havaittu tapauksia, joissa kouluttajat ovat vähätelleet reserviläisten kuullen käytössä olleen kaluston toimivuutta, esim. viestivälineitä. Kun reserviläiset ja varusmiehet yleensä pitävät kouluttajia tämääntyyppisten asioiden asiantuntijoina, voi hyvin kuvitella, että aseiden ja kaluston vähättely vaikuttaa varusmiesten käsityksiin sa-suorituskyvystä. Tätä kautta vaikutetaan epäsuorasti myös maanpuolustustahtoon.

¹⁷ Vaikkakin ao. summamuuttujat osoioineen on alun perin yritetty laatia niin, että ne mittaisivat eri asioita, siis selkeästi erilaisia koulutuksen osatekijöitä, niin saattaa olla, että vastaajana oleva varusmies ei pysty niitä näin tarkasti erottelemaan, vaan hänen ”koulutusta” koskeva yleiskäsityksensä värittää hänen vastauksiaan samansuuntaisesti näiden summamuuttujien yksittäisiin kysymyksiin. Itse asiassa em. poistettujen muuttujien kohdalla VIF- ja tolerance-arvot eivät osoittaneet multikollinearisuutta joten niiden poistaminen analyysistä on ehkä tarpeetonta. Myös jäljellä olevien selittäjien välillä on korkeita korrelaatioita, mutta niitä ei poistettu analyysistä, koska korrelaatioita voi olettaa esiintyvän, vaikka muuttujat eivät mittaa samaa asiaa.

Nämä tulokset antavat aiheen kysyä, miksi sellaiset tutkijoiden mielestä ennalta tärkeitä tuntuneet asiat kuin ryhmäkiinteys sekä arviointi ryhmänjohtajista ja kantahenkilökunnasta eivät nousseet voimakkaiksi maanpuolustustahdon selittäjiksi? Eivätkö ne vaikuta varusmiesten maanpuolustustahtoon?

Empiirisen mittauksen tulokset täytyy luonnollisesti aina raportoida sellaisina kuin ne ovat, vaikka ne olisivat tutkijoiden ennakko-odotusten vastaisia. Tutkijoiden hypoteesi on tässä kuitenkin se, että parhaiksi regressioanalyysin selittäjiksi nousseet summamuuttujat kuten ”armeija-aika” ja arvio sodan ajan suorituskyvystä ovat sisällöltään laajempia ja ikään kuin ”kokoavia” asioita verrattuna esimerkiksi ryhmäkiinteeseen. Hypoteesina on, että ryhmäkiinteys sekä arviointi ryhmänjohtajista ja kantahenkilökunnasta voivat kyllä olla tärkeitä maanpuolustustahdon kannalta, mutta yhteys maanpuolustustahtoon realisoituu siten, että ne vaikuttavat ikään kuin yksittäisinä tai suppeampina asioina (esim.) armeija-aikaa koskevaan laajempaan kokonaisarviointiin (jota tässä enemmän tai vähemmän validisti mittaa summamuuttuja ”armeija-aika”), ja vasta tämä on sitten suoraan yhteydessä maanpuolustustahtoon. Eli jos ryhmäkiinteys on huono ja arviointi ryhmänjohtajista kielteinen, vaikuttavat nämä molemmat asiat osaltaan laajempaan ilmiöön eli kokonaisarviointiin varusmiesajasta, ja kokonaisarviointi varusmiesajasta vaikuttaa sitten puolestaan maanpuolustustahtoon. (Tästä antoi alustavia mutta vain alustavia viitteitä edellä jo se, että kun esim. laskettiin ryhmäkiinteyden osittaiskorrelaatio henkilökohtaisen maanpuolustustahdon summamuuttujaan, kun ”armeija-aika” oli vakioitu, putosi osittaiskorrelaatio lähes nolleen.)

Siksi regressioanalyysija (stepwise) jatkettiin kolmella regressioanalyysillä, joissa selitettävänä muuttujina olivat yksi kerrallaan eli vuorotellen henkilökohtaisen maanpuolustustahdon parhaiksi selittäjiksi edellisissä regressioanalyysissä nousseet summamuuttujat

- armeija-aika
- koulutusjärjestelyt, ja
- arviointi suorituskyvystä sodassa (jompi kumpi tätä mittaavista summamuuttujista).

Selitettävänä muuttujina olivat kaikissa kolmessa analyysissä seuraavat:

- koulutuksen haasteellisuus
- koulutuksesta saatu palaute
- palveluksen rasittavuus (fyysinen ja henkinen)
- liikuntakoulutus
- huolto
- ryhmäkiinteys
- ryhmänjohtajat
- upseerikokelaat
- kantahenkilökuntaan kuuluvat kouluttajat

Ensimmäisessä analyysissä selitettävänä muuttujana oli arviointi koko ”armeija-ajasta”. Tälöin tulivat regressiomalliin (selitysosuus 27%) mukaan seuraavat em. luettelon muuttujat:

- ryhmäkiinteys (0,283)
- liikuntakoulutuksen järjestelyt (0,228)
- arvio kantahenkilökunnasta (0,202)

Saman analyysin selitysosuudeltaan hieman paremmassa selitysmallissa ($R^2 = 32\%$) tulivat selittäjiksi edellisten lisäksi myös:

- koulutuksen haasteellisuus
- palveluksen rasittavuus

Tämä antaa perusteita hypoteesille, että ryhmäkiinteys ja arviointi kantahenkilökunnasta ovat palvelusmotivaation ja henkilökohtaisen maanpuolustustahdon kannalta tärkeitä asioita, joiden vaikutus toteutuu koko armeija-aikaa koskevan arvioinnin välityksellä. Oma ryhmä ja omat kantahenkilökuntaan kuuluvat kouluttajat vaikuttavat varusmiehen arviointiin koko armeija-ajasta, ja tämä puolestaan on yhteydessä henkilökohtaiseen maanpuolustustahtoon.

Yllättävältä tuntui se, että arviointi ryhmänjohtajista ja joukkueenjohtajista (upseerikokelaista) ei tullut regressioanalyysissä esiin, vaikka niissä on kysymys varusmiesajan ihmis-suhteista ainakin näennäisesti samalla lailla kuin ryhmäkiinteydessä (palvelustoverit, oma ryhmä) ja arvioinnissa omista kantahenkilökuntaan kuuluvista kouluttajista.

Eräs spekulatiivinen selitys tälle voisi olla se, että varusmiesten arviointi armeija-ajasta kohdistuu viralliseen organisaatioon, jonka pääasiallisina edustajina toimivat varusmiesten näkökulmasta omat kantahenkilökuntaan kuuluvat kouluttajat. Omia varusmiesesimiehiä ei ikään kuin asetettaisi ainakaan täyteen ”vastuuseen” siitä, onko koko varusmies aika tuntunut negatiiviselta vai positiiviselta, mahdollisesti sen takia, että varusmiesesimiestenkin katsotaan olevan kantahenkilökunnan voimakkaan vaikutuksen alaisia. (Analogia, työntekijä ei syytä omaa työnjohtajaansa siitä, että yritys saneeraa työntekijöitä tai palkkoja alennetaan, mutta ylempiä esimiehiään hän saattaa pitää tästä vastuullisina. Vastaavasti työntekijä ei myöskään kiitä työnjohtajaa palkkojen noususta, jos hän arvelee että työnjohtaja ei ole pystynyt asiaan vaikuttamaan.)

Koulutukseen liittyvistä asioista regressioanalyysi toi tässä analyysissä esiin liikuntakoulutuksen ja sen järjestelyt.

Toisessa analyysissä selitettävänä muuttujana oli summamuuttuja ”koulutuksen järjestelyt”. Tällöin selittäviksi muuttujiksi tulivat mukaan seuraavat (mallin selitysosuus oli 41%):

– liikuntakoulutuksen järjestelyt	(0,215)
– palaute	(0,219)
– huollon järjestelyt	(0,234)
– koulutuksen haasteellisuus	(0,210)

Kolmannessa analyysissä selitettävänä muuttujana oli ”henkilökohtainen suorituskyky sodassa”. Tällöin selittäviksi muuttujiksi tulivat mukaan (mallin selitysosuus oli vain 19%):

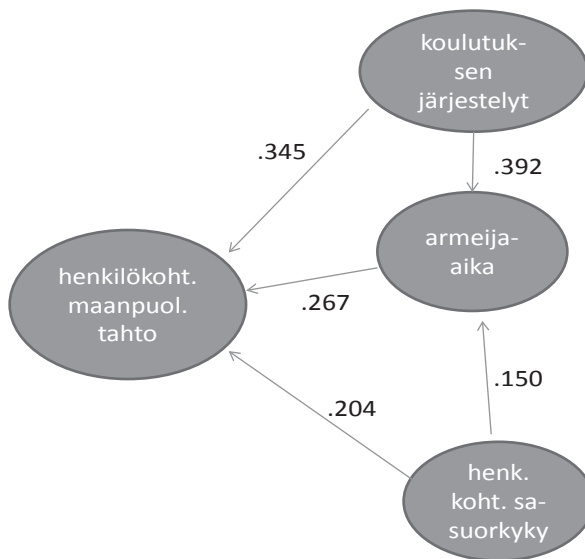
– palveluksen rasittavuus	(0,326)
– palaute	(0,182)
– ryhmäkiinteys	(0,159)

Tuloksessa kiinnittää huomiota se, että malliin valikoituneet kolme summamuuttujaa selittivät, toisin kuin aikaisemmissa regressioanalyysissä, vain noin 20% selitettävän muuttujan variointia.

Edellä esitettiin, että summamuuttuja ”palveluksen rasittavuus” saattaa kuvata pitkälti varusmiehen fyysistä kuntoa, vaikka summamuuttujassa on mukana muitakin asioita koskevia yksittäisiä kysymyksiä. Näin ollen on ainakin joitakin perusteita hypoteesille, jonka mukaan varusmiesten fyysinen kunto on tärkeä elementti omaan sodan ajan suorituskykyyn kohdistuvassa luottamuksessa. Myös omasta pärjäämisestä saatu palaute ja ryhmäkiinteys tulevat esiin.

c) Polkuanalyysit

Regressioanalyysien tulosten perusteella laadittiin eräitä hypoteeseja maavoimien 6 kk palvelevien varusmiesten henkilökohtaiseen maanpuolustustahtoon yhteydessä olevista muuttujista ja niiden keskinäisistä suhteista. Ensimmäiseksi laadittiin hypoteesi (seuraavan kuvion muodossa) siihen selvimmin tai ”suoraan” yhteydessä olevista muuttujista ja niiden suhteista. Em. hypoteesia testattiin polkuanalyysillä. Oheiseen kuvioon on merkitty polkukertoimet.

KUVIO 7. Hypoteesi kolmen summamuuttujan yhteyksistä henkilökohtaiseen maanpuolustustahtoon (kuvioon merkityt nuolet) ja polkuanalyysin tulos (polkukertoimet)

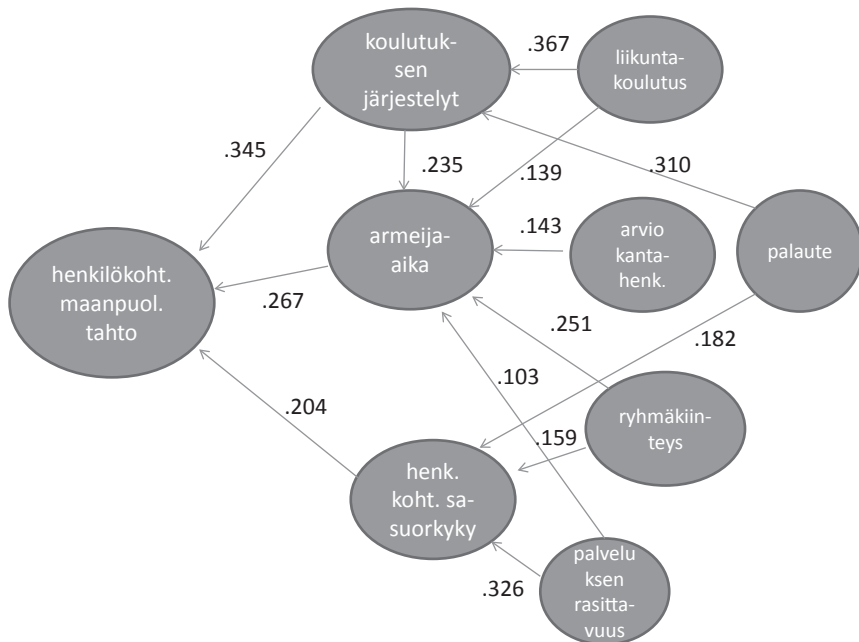
Hypoteesin mukaan koulutuksen järjestelyt, arviointi koko armeija-ajasta ja arvio henkilökohtaisesta sodan ajan suorituskyvystä olisivat nuolien osoittamalla tavalla yhteydessä henkilökohtaiseen maanpuolustustahtoon. Koulutuksen järjestelyt ovat lisäksi epäsuorasti yhteydessä henkilökohtaiseen maanpuolustustahtoon armeija-aika-summamuuttujan kautta kuten myös arvio henkilökohtaisesta sodan ajan suorituskyvystä.

Polkukertoimista ilmenee, että koulutuksen järjestelyillä ja koko armeija-aikaa koskevalla käsityksellä on selvimmät suorat yhteydet henkilökohtaiseen maanpuolustustahtoon. Koulutuksen järjestelyt ovat yhteydessä myös armeija-aikaa koskevaan käsitykseen ja myös sitä kautta epäsuorasti henkilökohtaiseen maanpuolustustahtoon. Oma henkilökohtaista sa-suorituskykyä koskevalla arvioinnilla on polkukertoimien valossa vähäisempi merkitys koko armeija-aikaa koskevalle arvioinnille.

Seuraava hypoteesi muodostettiin lisäämällä polkuanalyysin tuloksena saatuun kuvioon viisi uutta muuttujaa. Nämä olivat:

- koulutuksesta saatu palaute
- palveluksen rasittavuus (fyysinen ja henkinen)
- liikuntakoulutuksen järjestelyt
- ryhmäkiinteytys
- arviointi kantahenkilökuntaan kuuluvista kouluttajista

Näistä muuttujista voi todeta, että ”palveluksen rasittavuuden” arveltiin kuvaavan suurelta osin varusmiehen fyysistä kuntoa, vaikka sen sisältämissä osioissa oli kohteena myös henkinen rasittavuus. (Loppukyselyn nykyisen kysymyssarjan kysymyksistä ei voi muodostaa kunnollista fyysisen kunnon summamuuttujaa. Tätä koskeva kysymys tai kysymyksiä olisi syytä sisällyttää kysymyssarjaan.)

KUVIO 8. Hypoteesi eräiden summamuuttujien yhteyksistä henkilökohtaiseen maanpuolustustahtoon (kuvioon merkityt nuolet) ja polkuanalyysin tulos (polkukertoimet)

Kuvion uudet muuttujat ja oletetut yhteydet (nuolet) saatiin kolmesta edellä kuvatusta regressioanalyysistä, joissa selitettävänä muuttujina olivat vuorotellen summamuuttujat ”koulutuksen järjestelyt”, ”armeija-aika” ja ”arvio henkilökohtaisesta sodan ajan suorituskyvystä”.

Mikäli kuvioon haluttaisiin lisätä uusia muuttujia, niitä olisivat regressioanalyysien valossa mm. summamuuttujat ”koulutuksen haasteellisuus” ja koulutukseen liittyvä ”aloitteellisuus”.

Polkuanalyysien tulokset antavat viitteitä seuraavasta.¹⁸ Kuusi kuukautta palvelevien maavoimien varusmiesten henkilökohtaisen maanpuolustustahdon huonomman tai paremman tason taustalla on – eräiden sosiaaliseen taustaan liittyvien asioiden kuten siviilikoulutuksen ja asuinpaikan lisäksi – ainakin kolme varusmiesajan asiaa. Ensimmäinen on heidän yleiskäsityksensä koulutuksen järjestelyistä. Sen taustalla ovat erityisesti varusmiehen mielikuvat liikuntakoulutuksen järjestelyistä sekä kouluttajien antama tai muulla tavalla saatu palaute.

Toinen asia on heidän arviointinsa koko ”armeija-ajasta”. Tämän taustalla ovat erityisesti em. yleiskäsitys koulutuksen järjestelyistä (ja liikuntakoulutuksesta), mutta myös ryhmäkiinteys.

Kolmas esille tullut asia on varusmiesten arviointi omasta henkilökohtaisesta sodan ajan suorituskyvystään. Sen taustalla vaikuttanee (?) nimenomaan henkilökohtaisesta maanpuolustustahdosta puhuttaessa paljolti oma fyysinen kunto. Varusmiesten yleisen maanpuolustustahdon taustalla taas on tilastoajojen valossa mm. sellainen laajempi käsitys sodan ajan suorituskyvystä, johon sisältyvät myös käsitys oman ryhmän pärjäämisestä taistelussa ja käytössä olevasta aseistuksesta.

Edellinen antaa viitteitä liikuntakoulutukseen liittyvistä ristiriitaisista ja eri suuntaan vaikuttavista asioista. Jos liikuntakoulutus on varusmiesten mielestä huonosti järjestetty, niin varusmiesten motivaatio muidenkin koulutettavien asioiden opetteluun voi vähetä. Toisaalta hyvä fyysinen kunto parantaa luultavasti motivaatiota.

Hyvällä tasolla oleva ryhmäkiinteys voinee kompensoida varusmiesten mahdollisia kielteisiä kokemuksia liikuntakoulutuksesta.

Varusmiehen luottamus omaan ja oman joukkonsa suorituskykyyn on yhteydessä yleiseen maanpuolustustahtoon. Käytännössä tämä tarkoittanee, että koulutuksessa saavutettujen objektiivisten tavoitteiden (esim. tietty taso ammunnoissa, tietyt mitatut tiedot ja taidot muissa asioissa) lisäksi koulutuksen tavoitteena tulisi olla varusmiehen subjektiivinen luottamus omaan ja oman ryhmän sodan ajan suorituskykyyn.

6. YHTEENVETO TULOISTA JA JOITAKIN TOIMENPIDE-EHDOTUKSIA

6.1. Yhteenvetoa tutkimustuloksista

Kun tutkimuskohteena olleita varusmiehiä tarkastellaan yhtenä suurena joukkona sotilas-arvosta ja kyselykerrasta riippumatta, voidaan todeta, että *yleinen maanpuolustustahto on korkealla tasolla*, keskiarvo oli 4,00 (asteikko 1–5, keskihajonta 0,92).

Henkilökohtaisen maanpuolustustahdon keskiarvo asteikolla 1–5 oli kaikilla varusmiehillä 3,22 (keskihajonta 0,98). Henkilökohtaisen maanpuolustustahdon taso oli siis pelkällä summamuuttujalla mitattuna huomattavasti alempi kuin yleisen maanpuolustustahdon taso. Henkilökohtaisen maanpuolustustahdon kohdalla koko vastaajajoukko pääsi vain niukasti asteikon (1–5) keskiarvon paremmalle puolelle. Mutta tämä tulos johtuu myös osittain siitä,

¹⁸ Polkuanalyysin polkukertoimet kuvioissa 7 ja 8 eivät kuitenkaan ”todista”, että muuttujien väliset kausaalisuhteet olisivat juuri nuolien ja polkukertoimien mukaisia.

että henkilökohtaisen maanpuolustustahdon summamuuttujassa on mukana mm. kysymys halukkuudesta vapaaehtoiseen maanpuolustustoimintaan, jonka antama tulos oli huono.

Henkilökohtaisen maanpuolustustahdon osatekijöinä koskevia tuloksia esitettiin tässä tutkimusraportissa varusmiesajan palvelusmotivaatiota (nro 22) ja valmiutta/halukkuutta tulla kertausharjoitukseen (nro 18) mittaavien kysymysten avulla. Palvelusmotivaatiota mittaavan muuttujan nro 22 keskiarvo oli 4,06. Varusmiesten palvelusmotivaatio oli näin mitattuna hyvällä tasolla.

Valmiutta tulla kertausharjoituksiin mittaavan kysymyksen nro 18 keskiarvo oli 3,31. Varusmiesten valmius tulla kertausharjoitukseen oli tällä kysymyksellä mitattuna vain välttävällä tasolla.

Kolmen saapumiserän kyselytuloksissa näkyy kausivaihtelua, mutta mitään selvää nousevaa tai laskevaa trendiä ei ole (vielä?) havaittavissa

Tutkimuksessa etsittiin huonoimman maanpuolustustahdon omaavien varusmiesten ryhmää vertailemalla maanpuolustustahtoa:

- sotilaskoulutuksen mukaisissa ryhmissä (miehistö 6, 9, 12 kk, rj, upskok)
- eri puolustushaaroissa
- erikokoisissa joukko-osastoissa (suuri – keskikokoinen – pieni)
- yksittäisissä joukko-osastoissa
- perusyksiköissä joukko-osaston sisällä (poimintoina)

Tulokseksi saatiin, että:

- Maanpuolustustahdon kannalta haasteellisen ryhmän muodostavat 6 kk palvelevat varusmiehet; heillä henkilökohtainen maanpuolustustahto (pelkällä summamuuttujalla mitattuna) on melko huonolla tasolla. (Tulokseen vaikuttaa se, että henkilökohtaisen maanpuolustustahdon summamuuttujassa on mukana mm. kysymys halukkuudesta vapaaehtoiseen maanpuolustustoimintaan, jonka antama tulos oli huono.)
- Henkilökohtaisen maanpuolustustahdon osatekijöistä palvelusmotivaatio oli 6 kk:n miehillä melko hyvällä tasolla
- Henkilökohtaisen maanpuolustustahdon osatekijöistä halukkuus tulla kertausharjoitukseen oli (ainakin loppukyselyssä mitattuna) melko huonolla tasolla.
- Joukko-osaston koko ei ole selkeässä yhteydessä maanpuolustustahtoon.
- Merivoimissa palvelevilla maanpuolustustahto on keskimäärin huonompi kuin maavoimissa.
- Maa- ja merivoimien joukko-osastoissa maanpuolustustahdon taso vaihteli joukko-osastojen välillä puolustushaaran sisälläkin.
- Perusyksiköiden välillä esiintyy vaihtelua jopa saman joukko-osaston saman aselajin perusyksiköiden sisälläkin.

Tutkimuksessa saatiin myös joitakin tietoja 6 kk palvelevien varusmiesten sosiaalisen taustan (siviilikoulutus, asuinpaikka, perheen varallisuus) yhteydestä maanpuolustustahtoon:

- Selkein tulos oli se, että 6 kk palvelevien varusmiesten siviilikoulutus (ylioppilastutkinto vs. muu siviilikoulutus) oli voimakkaassa yhteydessä maanpuolustustahtoon. Erityisen ongelmaryhmän muodostavat 6 kk palvelevien varusmiesten joukossa olevat ylioppilaat (tässä aineistossa $n = 4454$) tai ainakin suurehko osa heistä. Ns. sosiaalisen pääoman termein ilmaistuna koulutuspääoma korreloi 6 kk:n varusmiehillä negatiivisesti maanpuolustustahdon kanssa.
- 6 kk palvelevat ylioppilaat olisivat ns. ”pettymyshypoteesia” (Leskinen ym. 2012, 39, 40) soveltaen halunneet johtajakoulutukseen esimerkiksi sen korkeamman statuksen takia tai saadakseen siviilielämässään toimivaa johtajakoulutusta ja siksi he ovat pettyneitä koulutukseensa
- ”Pettymyshypoteesista” jonkin verran poikkeavan hypoteesin mukaan 6 kk palvelevat ylioppilaat eivät suhtautuisi koulutukseen negatiivisemmin siksi, että olisivat pettyneitä rooliinsa, vaan siksi, että he todella ovat siviilikoulutukseensa nähden väärytyksissä (toisen asteen ammatillista koulutusta muistuttavassa) koulutuksessa.
- 6 kk palvelevien joukossa oleva ylioppilaiden ryhmä ei kuitenkaan aiheuta läheskään kokonaan sitä, että 6 kk palvelevien varusmiesten yleinen maanpuolustustahto on huonompi kuin varusmiesjohtajilla, vaan siihen on oltava muitakin syitä.
- Vastaajien asuinpaikka oli yhteydessä maanpuolustustahtoon siten, että maanpuolustustahto oli huonoin suurista kaupungeista kotoisin olevilla ja paras maaseudulta tulevilla. Tuloksessa on negatiivista se, että suomalainen yhteiskunta urbanisoituu ja yhä suurempi osa ihmisistä tulee asumaan suurissa kaupungeissa.
- Perheen varakkuus ei ole kovinkaan merkittävä 6 kk palvelevien varusmiesten maanpuolustustahtoa selittävä taustatekijä.

Vaikka tässä tutkimuksessa tehtiin melko runsaasti muuttujien yhteyksiä koskeneita tilastoajoja varusmiesajan kokemusten yhteyksistä maanpuolustustahtoon 6 kk palvelevien varusmiesten ryhmässä, ei kausaalisten syy-seuraus -suhteiden selvittelyssä päästy vielä läheskään riittävän pitkälle. Tilastollisia analyysejä tulisi jatkaa ja syventää. Tutkimuksessa saatiin kuitenkin joitakin selviä tietoja ja joitakin epävarmempia viitteitä varusmiesajan kokemusten ja tapahtumien yhteydestä maanpuolustustahtoon.

Polkuanalyysien tulokset antoivat viitteitä seuraavasta.

6 kk palvelevien maavoimien varusmiesten henkilökohtaisen maanpuolustustahdon huomnomman tai paremman tason taustalla on – eräiden sosiaaliseen taustaan liittyvien asioiden kuten siviilikoulutuksen ja asuinpaikan lisäksi – ainakin kolme varusmiesajan asiaa. Ensimmäinen on heidän yleiskäsityksensä koulutuksen järjestelyistä. Sen taustalla ovat erityisesti varusmiehen mielikuvat liikuntakoulutuksen järjestelyistä sekä kouluttajien antama tai muulla tavalla saatu palaute.

Toinen asia on heidän arviointinsa koko ”armeija-ajasta”. Tämän taustalla ovat erityisesti em. yleiskäsitys koulutuksen järjestelyistä (ja liikuntakoulutuksesta), mutta myös ryhmäkiinteyt.

Kolmas esille tullut asia on varusmiesten arviointi omasta henkilökohtaisesta sodan ajan suorituskyvystään. Sen taustalla saattaa vaikuttaa nimenomaan henkilökohtaisesta maanpuolustustahdosta puhuttaessa paljolti oma fyysinen kunto, joskaan tätä ei saatu tyydyttävästi selvitettyä loppukyselyn aiheita koskevien kysymysten puutteellisuuden takia.

Tutkimuksessa saatiin joitakin viitteitä liikuntakoulutukseen liittyvistä ristiriitaisista ja eri suuntaan vaikuttavista asioista. Jos liikuntakoulutus on varusmiesten mielestä huonosti järjestetty, niin varusmiesten motivaatio muidenkin koulutettavien asioiden opetteluun voi vähetä. Toisaalta hyvä fyysinen kunto parantaa luultavasti motivaatiota. Hyvällä tasolla oleva ryhmäkiinteys voinee kompensoida varusmiesten mahdollisia kielteisiä kokemuksia liikuntakoulutuksesta.

6.2. Toimenpide-ehdotuksia

Tutkimuksessa tuli esille, että 6 kk palvelevien varusmiesten siviilikoulutus (ylioppilastutkinto vs. muu siviilikoulutus) oli voimakkaassa yhteydessä maanpuolustustahtoon. Erityisen ongelmaryhmän muodostavat 6 kk palvelevien varusmiesten joukossa olevat ylioppilaat (tässä aineistossa $n = 4454$) tai ainakin suurehko osa heistä. Ns. sosiaalisen pääoman termein ilmaistuna koulutus pääoma korreloi monilla 6 kk:n varusmiehillä negatiivisesti maanpuolustustahdon kanssa. Kuusi kuukautta palvelevien ylioppilaiden ryhmään tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Miten tämä tulisi käytännössä tehdä on tietenkin vaikea sanoa.

Regressioanalyseissa saatiin erääksi tulokseksi, että varusmiehen käsitys omasta ja oman ryhmän sodan ajan suorituskyvystä on yhteydessä yleiseen maanpuolustustahtoon. Yleisessä maanpuolustustahdossahan on kysymys siitä onko varusmies sitä mieltä, että Suomen ja suomalaisten (kansana, valtiona, yhteiskuntana jne., eli makrotasolla) olisi puolustauduttava, jos Suomeen hyökätään. Näin omaa ja oman pienryhmän suorituskyyä koskeva ”mikrotasolla” oleva varusmiehen käsitys korreloi makrotason maanpuolustusasenteeseen, jossa on kysymyksessä koko kansan/väestön/yhteiskunnan puolustautumisesta.

Käytännössä tämä tarkoittanee, että koulutuksessa saavutettujen objektiivisten tavoitteiden (esim. tietty taso ammunnoissa, tietyt mitatut tiedot ja taidot muissa asioissa) lisäksi koulutuksen tavoitteena tulisi olla varusmiehen subjektiivinen luottamus omaan ja oman ryhmän sodan ajan suorituskyyyn

Tutkimuskirjallisuus antaa viitteitä siitä, että tämäntyyppinen luottamus on yhteydessä sodan ajan taistelumotivaatioon sekä yksilö- että ryhmätasolla.

Voitaneen lisäksi olettaa, että tämä luottamus ei välttämättä seuraa automaattisesti siitä, että varusmiehet saavuttavat tietyn tason ammunnoissa ja oppivat muita tietoja ja taitoja. Luottamuksen syntyminen edellyttää luultavasti lisäksi kouluttajien tietoista toimintaa opitunneilla ja harjoituksissa ja mahdollisesti myös esim. viikko-ohjelmia laadittaessa. Eräissä reserviläisiin kohdistuneissa tutkimuksissa on havaittu tapauksia, joissa kouluttajat ovat vähätelleet reserviläisten kuullen käytössä olleen kaluston toimivuutta, esim. viestivälineitä. Kun reserviläiset ja varusmiehet yleensä pitävät kouluttajia tämäntyyppisten asioiden asiantuntijoina, voi hyvin kuvitella, että aseiden ja kaluston vähättely vaikuttaa varusmiesten käsityksiin sa-suorituskyyvystä. Tätä kautta saatetaan vaikuttaa epäsuorasti myös maanpuolustustahtoon.

Tutkimuksessa havaittiin, että 6 kk palvelevien varusmiesten halukkuus tulla kertausharjoitukseen oli ainakin loppukyselyssä mitattuna melko huonolla tasolla. Samaan suuntaan

viittaavat kohtalaisen suuret kertausharjoituksesta vapautusta hakeneiden määrät. Voidaan kysyä, tulisiko varusmiehille selvittää vielä nykyistäkin selvemmin ja etenkin nykyistä tehoavammin, että asevelvollisuus ei heidän osaltaan pääty siviiliin pääsyyn, vaan he jatkavat tietyn yksilöidyn ja aseineen ja kalustoineen todella olemassa olevan sodan ajan joukon reservissä olevina taistelijoina tietyn ajan – ja että taistelukyvyyn ylläpitäminen vaatii harjoittelua. Tällöin voitaisiin pohtia niitä käytännön keinoja – joita epäilemättä voidaan hyvinkin helposti ideoida (ja joista siksi on tarpeetonta puhua tässä) – joilla varusmies saataisiin hahmottamaan nykyistä konkreettisemmin tämä sodan ajan joukko ja hänen oma roolinsa siinä.

Tutkimuksessa havaittiin, että 6 kk:n varusmiehillä halukkuus vapaaehtoiseen maanpuolustustoimintaan oli ainakin loppukyselyssä mitattuna vähäistä tai lähes olematonta. Vuosina 2005–2009 tehdyissä varusmieshaastatteluisa (Harinen 2013, 27) havaittiin, että varusmiehet eivät tietäneet palvelusajan loppuvaiheessa juuri mitään vapaaehtoisesta maanpuolustustoiminnasta. Tältä pohjalta voi luonnollisesti suositella, että heidän tietämystään aiheesta parannettaisiin varusmiesajan loppuvaiheessa.

Raportin kohtaan 5.2. sisältyy esitys maanpuolustustahdon mittaamisen kehittämiseksi varusmiesten loppukyselyssä. Henkilökohtaisen puolustustahdon mittaamista kannattaisi jatkossa kehittää siten, että sen mitattavina elementteinä olisivat selkeyden vuoksi vain:

- varusmiesajan palvelusmotivaatio
- motivaatio tulla kertausharjoituksiin.

Lisäksi kohtaan 5.2. sisältyy myös yksilöity esitys puolustusvoimien NetJotos- verkkokyselyohjelmassa käytettävien loppukyselyn summamuuttujien päivittämisestä ja eräiden uusien summamuuttujien muodostamisesta. Summamuuttujia tarvitaan, kun NetJotos-ohjelma tuottaa automaattisesti loppukyselyn tuloksista tulosteita mm. summamuuttujien arvoina organisaation kaikille tasoille perusyksiköistä puolustushaaroihin. Esimerkiksi varusmiesten palvelusturvallisuutta esitetään seurattavaksi jatkossa oman summamuuttujan avulla.

Tässä tutkimusraportissa käsiteltyjen asioiden tutkimista tulisi jatkaa uusilla loppukyselyjen aineistoihin pohjautuvilla analyyseilla. Tuloksia pitäisi myös vertailla muihin relevantteihin tutkimuksiin, esim. MTS:n tutkimuksiin ja Nuorisobarometreihin (ks. Laitinen 2010, jossa tällaista vertailua on jo tehtykin).

LÄHDEKIRJALLISUUS

Harinen, O. (2002) JOTOS – joukkojen omatoiminen mielipiteiden mittausjärjestelmä. Sotilasaikakauslehti 4/2002, 66–71.

Harinen, O. (2002) Kyselytutkimukset puolustusvoimissa. Sotilasaikakauslehti 6–7/2002, 62–66.

Harinen, O. (2003) Varusmiesten arviointi varusmiesajasta ja koulutuksesta. Tuloksia kuuden saapumiserän loppukyselyistä vuosina 2000–2002 sekä vertailua vuoden 1992 tuloksiin. Teoksessa Vesa Nissinen (toim.): Kehittyvä varusmieskoulutus. Puolustusvoimien Koulutuksen Kehittämiskeskus, Tutkimuselosteita A/3/2003. Helsinki.

Harinen, O. (2009) Varusmiesten maanpuolustustahtoon vaikuttaminen. Sotilasaikakauslehti 8/2009, 14–19.

Harinen, O. (2013) Varusmiesten maanpuolustustahto, kansallinen identiteetti ja kokemukset varusmiesajasta. Tuloksia puolustusvoimissa vuosina 2005–2009 tehdyistä varusmieshaastatteluista. Maanpuolustuskorkeakoulu, Käyttäytymistieteiden laitos, Julkaisusarja 1, Nro 1/2013. Juvenes Print, Tampere.

Laitinen, K. J. (2010) OHI ON Havaintoja varusmiesten loppukyselystä ja nuorisobarometristä.

Teoksessa Myllyniemi, S. (toim.) PUOLUSTUSKANNALLA. Nuorisobarometri 2010. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 107, Nuorisosiainneuvottelukunta, julkaisuja 43. Yliopistopaino Oy, Helsinki.

Leimu, H., Harinen, O., Sinkko, R. (2008) Maanpuolustustahdon tutkimusperinne Suomessa ja Ruotsissa. Maanpuolustuskorkeakoulu, Käyttäytymistieteiden laitos, Julkaisusarja 1, Nro 1/2008. Edita Prima Oy, Helsinki.

Leskinen J., Sinkko, R., Virtanen, V. (2012) Yhteiskuntasuhteen muutokset ja aikuistuminen varusmiespalvelusaikana. Maanpuolustuskorkeakoulu, Käyttäytymistieteiden laitos, Julkaisusarja 1, Nro 2/2012. Juvenes Print, Tampere.

Sinkko, R., Harinen, O., Leimu, H. (2008) Varusmiesten maanpuolustustahto vuonna 2005 tehdyn kyselyn ja haastattelujen valossa. Maanpuolustuskorkeakoulu, Käyttäytymistieteiden laitos, Julkaisusarja 1 Nro 2/2008.

Tilastokeskus: Oppilaitostilastot 2011. SVT, Koulutus 2012, Helsinki 2012.

ISBN 978-951-25-2481-5
ISBN PDF 978-951-25-2482-2
ISSN-L 1796-671X
ISSN 1796-671X (painettu)
ISSN 2242-5446 (verkkajulkaisu)

Maanpuolustuskorkeakoulu
Käyttätymistieteiden laitos
PL 5
04401 Järvenpää
Suomi › Finland

› www.mpkk/mil.fi